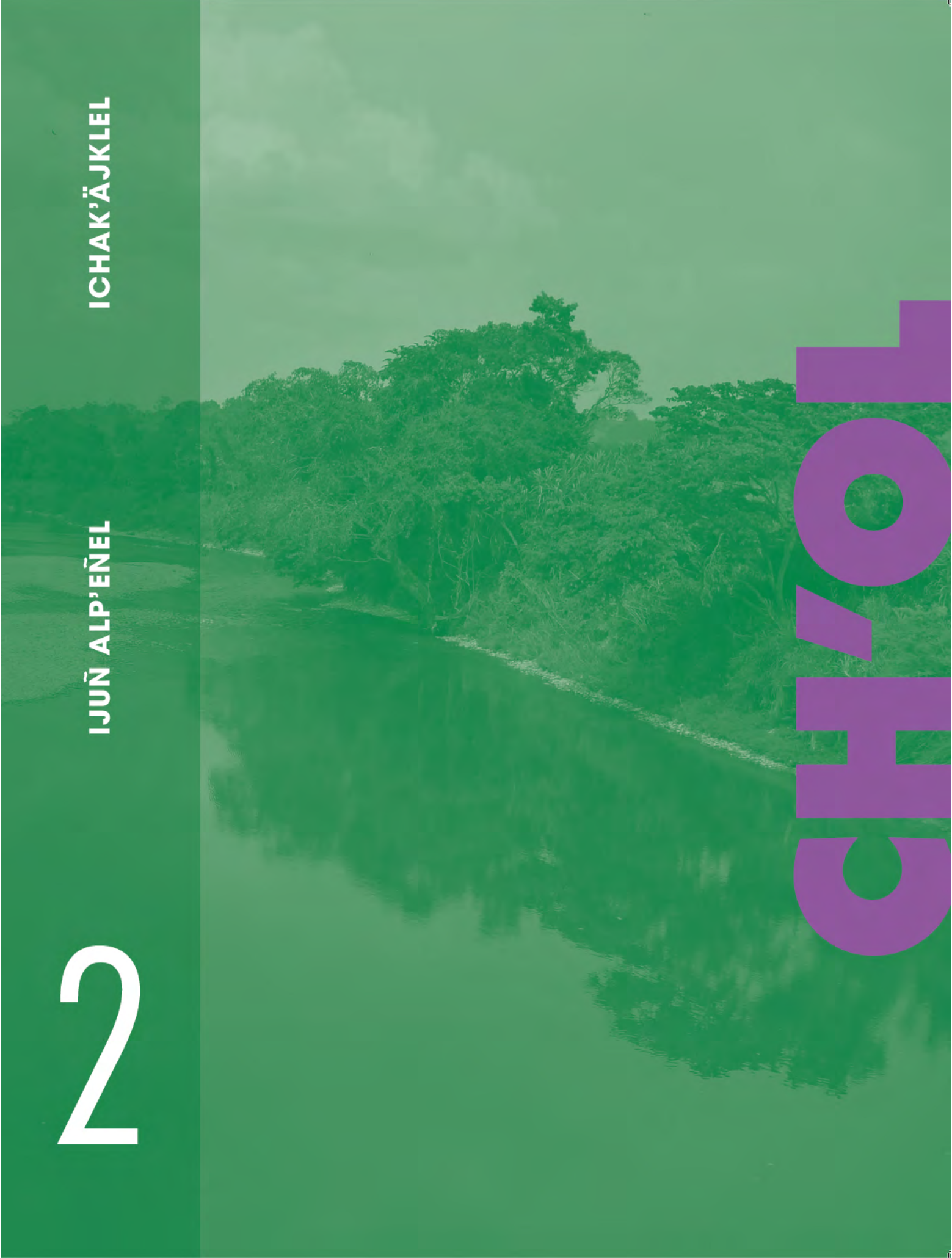

2

IJUÑ ALP'EÑEL

ICHAK'ÄJKLEL

CH'OL

Se agradece a la Comisión Nacional de Derechos Humanos
y a la Cuarta Visitadora General,
Mtra. María Eréndira Cruzvillegas Fuentes
por su colaboración para las ilustraciones de la primera página.

Ajch'olombälaj k'uxbiñlaj lakwa'tyäl lajkutyäl,
lum ok'ol, ja', pañil yik'oty pejtjel chuki añ tyi
mulawil, jiñcha'añ tyi iyoräjlel iyajlel ja'al
cha'añ lakpäk'äb. K'iñ añ isujm tyi lakty'añ,
k'iñ yom iyäl k'iñijel, k'iñ jiñäch muk'bä ipäs
k'iñil, che' bajche'jiñi k'iñ ityeño päyoñlaj
tyi k'iñejel tyi u'biñtyel.

BAJA
CALIFORNIA

SONORA

CHIHUAHUA

COAHUILA

BAJA
CALIFORNIA
SUR

SINALOA

DURANGO

ZACATECAS

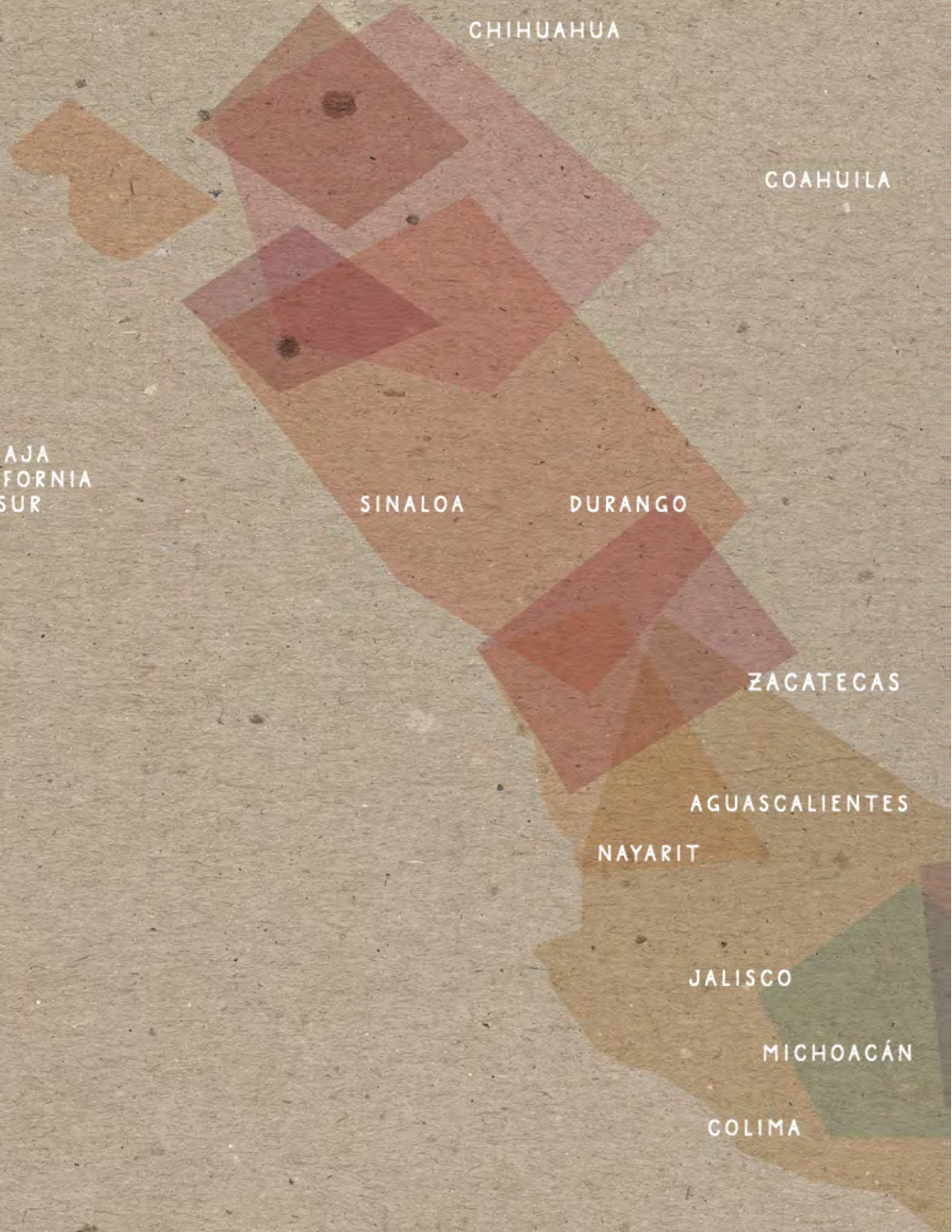
AGUASCALIENTES

NAYARIT

JALISCO

MICHOACÁN

COLIMA

NUEVO LEÓN

TAMAULIPAS

SAN LUIS
POTOSÍ

GUANAJUATO

QUERÉTARO

HIDALGO

ESTADO
DE MÉXICO

TLAXCALA

MORELOS

PUEBLA

GUERRERO

VERACRUZ

OAXACA

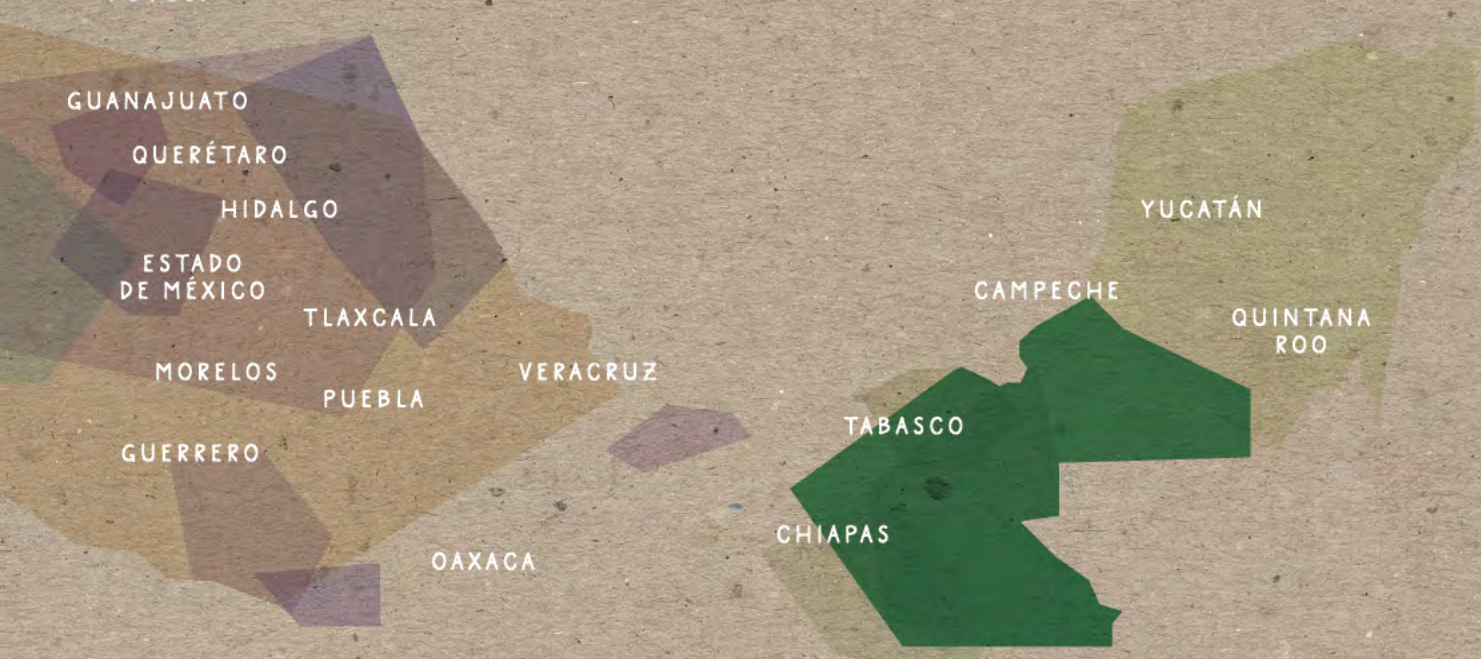
YUCATÁN

CAMPECHE

QUINTANA
ROO

TABASCO

CHIAPAS

Otto Granados Roldán
SECRETARIO DE EDUCACIÓN PÚBLICA

Javier Treviño Cantú
SUBSECRETARIO DE EDUCACIÓN BÁSICA

Rosalinda Morales Garza
DIRECTORA GENERAL DE EDUCACIÓN INDÍGENA

Alicia Xochitl Olvera Rosas
DIRECCIÓN DE EDUCACIÓN BÁSICA

Édgar Yesid Sierra Soler
DIRECCIÓN PARA EL FORTALECIMIENTO Y DESARROLLO
PROFESIONAL DE DOCENTES DE EDUCACIÓN INDÍGENA

Lucía Tepole Ortega
DIRECCIÓN PARA EL DESARROLLO Y FORTALECIMIENTO
DE LAS LENGUAS INDÍGENAS

Erika Pérez Moya
DIRECCIÓN DE APOYOS EDUCATIVOS

ESTADO DE CHIAPAS

Eduardo Campos Martínez
SECRETARIO DE EDUCACIÓN EN EL ESTADO DE CHIAPAS

Elfidio Enrique Mazariegos Bartolón
DIRECTOR DE EDUCACIÓN INDÍGENA
EN EL ESTADO DE CHIAPAS

Roberto Sántiz Gómez
JEFE DE DEPARTAMENTO PARA EL FORTALECIMIENTO
DE LAS LENGUAS INDÍGENAS EN CHIAPAS

Alonso Méndez Guzmán
COORDINADOR ESTATAL DE LOS PROGRAMAS
DE ESTUDIO EN LENGUAS INDÍGENAS EN CHIAPAS

ESTADO DE TABASCO

Ángel Eduardo Solís Carballo
SECRETARIO DE EDUCACIÓN

Wilfredo de la Cruz Gómez.
COORDINADOR LOCAL DEL PIEE

Ángela Sánchez de la Cruz
DIRECTORA DE EDUCACIÓN INDÍGENA

COORDINACIÓN GENERAL
Rosalinda Morales Garza

COORDINACIÓN
Lucía Tepole Ortega
Juana Zacarías Candelario

AUTORÍA:
Erika Saraí Vázquez Gómez. Chiapas
Marco Antonio Martínez Jiménez. Chiapas
Abraham López Jiménez. Tabasco
Bernabé Díaz Gómez. Tabasco
Saturnino Cruz López. Tabasco

Se agradece a Marcos Arcos Mendoza
por sus aportaciones.

ASESORÍA ACADÉMICA:
Carlos Rincón Ramírez (UNACH)

APOYO TÉCNICO-PEDAGÓGICO
Antonio Casas Castillo
Gloria Rosario Victoria Ávila

ASISTENCIA TÉCNICA
Dydy López Domínguez

COORDINACIÓN EDITORIAL
Erika Pérez Moya

Gabriela Guadalupe Córdova Cortés

CONCEPTO GRÁFICO:
Artes de México y del Mundo S.A de C.V

ILUSTRACIÓN DE LA PRIMERA PÁGINA:
Crystian Daniel Montoya Alcántara

SERVICIOS EDITORIALES:
Sociedad para el Desarrollo Educativo
Prospectiva S.A de C.V

FORMACIÓN:
Paola Teresa Yañez Coria

ILUSTRACIÓN:
Laura Mancilla (ccordinación), Víctor Hugo Rojas,
LeYad, Pamela Ocampo, Paulina Osorio

FOTOGRAFÍA:
José Ángel Martínez Vázquez (portada).
Teúl Moyrón Contreras, Lorenzo Armendáriz / Fototeca
Nacho López, Comisión Nacional
para el Desarrollo de los Pueblos Indígenas.
Adalberto Ríos Lanz, Diana Kennedy, Carlos
Galindo Leal / Banco de imágenes CONABIO.
Banco de imágenes Shutterstock.

© Dirección General de Educación Indígena
Avenida Universidad 1200, piso 6,
cuadrante 10, ala sur,
Col. Xoco, C.P. 03330, Benito Juárez,
Ciudad de México.

Primera edición, 2018.
ISBN: 978-607-8456-63-5

Impreso en México.
Distribución gratuita.
Prohibida su venta.

Reservados todos los derechos. Se prohíbe la
reproducción total o parcial de esta obra por
cualquier medio electrónico o mecánico sin
consentimiento previo y por escrito del titular
de los derechos.

CH'OL

IJUÑ ALP'EÑEL

ICHAK'ÄJKLEL

NOMBRE DEL ALUMNO(A)

NOMBRE DE LA ESCUELA

GRADO

GRUPO

POBLACIÓN

ESTADO

PÄSTYÄL

Ili juñ icha'p'ejlelbä icha'añ cha'k'äjk juñ añbä tyi lakolibty'añ. Tyi lakty'añ CH'ol ltyejchibal K'eljuñ añbä tyi ak'äb, tsa' mejli tyi ik'uxbiya yik'oty pejtyelex iña'tyäbalob xpäsjuñob yujilobä ty'añ CH'ol tyi Chiapas yik'oty tyi Tabasco, jiñäch icha'añob alp'eñelob/ alä ch'okob/xk'älälob yik'oty ch'ityoñob bajche'ety, yombä ityaj yik'oty ikäñtyañ iña'tyäbal yik'oty iyujilobä añixbä ikolelob tsa'tyobä ikäybeyoñlaj imelbalob ñaxañ xchumtyälob laktyaty lakña'ob.

Jiñi juñ chajpäbil jo'chajp tyi päsol juñ: Ñaxañ Bajche' mi ñusañob' ik'iñilel xchämelob/xsajtyelob' tyi laklumal. Icha'p'ejlel ijaliñib Päk'äbältyak tyi yik'bal uw/uj. Yuxp'ejlel Aläk'äl tyi ityojlel lakwe'el cha'añ lajkuxtyälel. Ichänp'ejlel Puy yik'oty yañtyakbä iweñlel bälñäk'äl/bäñäk tyi klumal , jixku ijo'p'ejlel. Yäñäl ty'añ kujillälaj ajCH'oloñbälaj Tyi junjunchajp ili chajpäjib päsjuñ yomäch mi yäk' tyi käjñel weñbä apäsbäl, tyi kãñtyãñtyel amelbal yik'oty añopbal; che' je'el/ja'el tyi ikãñtyãñtyel ikuxtyälelum, matye'el, aläk'äl, tye'eltyak yik'oty ja' tyi alumal.

TYI ty'añ añixbä ikolelob lakcha'añ, tyi kaj k'ojol yik'oty tyi tyajol isujmlel ma'añix mi ik'ojotyañety alumal yik'oty api'älob, tyi junmujch' komol e'tyel/ troñel ya tyi mal yotyotylel k'elo'juñ, tyi ip'ojlesãñtyel tyi chajp tyi chajp ts'ijb, ya meku/jiñcha'añ mi ikajel atyech tsijibä xämbäl tyi ityojlel amelbal yik'oty muk'bä amel tyi junjunp'ej k'iñ.

Ili ity'ojoljaxbä juñ ch'ämälbä icha'añ iñajtyelex lajk'elbal CH'ol yujillbä mejlel tyi ityemkuxtyälelum tyi ityojlel lakty'añ yik'oty tyemkãmbäläl tyi lakty'añ tyi ts'ijbuñtyel, jiñächmeku awe'tyijib tyi ñopk'eljuñ cha'añ ma'añ/ ma'añik mi iñajäyex ñoj ñaxambä aty'añ, yik'oty mi amel/apäty junchajp weñbä mulawil, junlajalbä yik'oty lakpi'älob.

KÄÑA ÄJUÑ

Ili iyejtyaltyak woli/chonkolbä ak'el, mi ipäsbeñety chuki mi kaj ameltyak tyi jujunp'ejl ili e'tyel.

Sety'bilbä

Älas/ ñak

Yorajlel k'ajtyiyaj/säklayaj

Yorajlel

Bajñe' ik'elol nopbaläl

Pejkañ juñ

**Cha'añ mi la' chaleñ
ty'añ, tyi alol lak
ña'tyibal.**

Lojtyijib e'tyel

Tyi yujtyibal ili juñ ya'añ ibajñel k'elol nopbaläl, baki mi awäl tyi ñatyaj chukiyes akäñäj wä' tyi ajuñ CH'ol.

IBÄL

JUNMUJCH'

IJUNP'EJLEL ICHAJPÄJIB PÄSJUÑ
ICHA'P'EJLEL CHAJPÄJIB PÄS JUÑ

CHA'MUJCH'

IJUNP'EJLEL ICHAJPÄJIB PÄSJUÑ
ICHA'P'EJLEL CHAJPÄJIB PÄS JUÑ

UXMUJCH'

IJUNP'EJLEL ICHAJPÄJIB PÄSJUÑ

JUNMUJCH'

IJUNP'EJLEL ICHAJPÄJIB PÄSJUÑ

Bajche' mi ñusañob' ik'iñilel xchämelob/xsajtyelob tyi laklumal.

Ilayi tyi chajpäjib päsjuñ mi kajel akäñe' bajche' yom kbele' ch'añlaj tyi ty'añ jiñi k'iñilel xchämelob/xsajtyelob', cha'añ ma'añ/ma'añik mi isajtyel icha'leyajo'b laktyaty ña'ob, lakyum lajko'. Yik'oty chuki isujm jiñi muk'bä iyäk'ob tyi pañtye' bajche' we'el uch'el, wutytye'tyak yikoty yambätyak, cha'añ mi ats'ijbuñ tyi alä juñ isujmllel; cha'añ mi ach'äme' tyi apusik'al bajche' chumulonlaj.

- Etyi'jib:
- E'tyijib cha'añ ts'ijb.
- Tyexalex
- Juñ icha'añ lakty'añ CH'ol
- Alä juñ
- Bojñiji'b
- Säsäk juñ

LAJKÄÑABÄ TYI LAKLUMAL

Yom ñäch'älety cha'añ mi awu'biñ api'äl yik'oty mi ach'äm tyi ty'añ chuki mi ikajel iyäl awajpäsjuñ:

- Ya'baki tyem much'uletylaj mi ikajel awu'biñ api'äl mi iyäle' bajche' yilal mi imelob ik'iñilel xchämelob'/sajtyelob' tyi otyoty yik'oty tyi laklumal.
- CHukoch isujm yom lakcha'leñ yik'oty mi lajk'ajtysañla jiñi k'iñ tyi ityojlel xchämelob/xsajtyelob

Ts'ijbu'beñ ik'aba tyi ajuñ pejtyelel wolibä ak'el ilayi.

JOYK`IÑ E'TYEL ICHA'AÑ TS'IJB.

Kñä'kla/käsiñlaj lukum kãntyisaj

- Ilibä las/ñak
cha'añäch
awäsiñlaj/
añäke'laj awik'oty
la'pi'älob, yä'äch
cha'añ ak'añlaj
ats'ijbuñlaj
tsolts'ibtyak tyi
ajuñ.
- Ñäkälaj/asiñlaj
awik'oty juntyikil
oyoñletyak
api'älob.

Asu'beñtyel:

Sety'e jiñi lukum kãntyisaj, añbä ya' tyi ñaxañ junk'elel sety'e'
juñ. K'añä cha'añ tyi ñak/alas kãñjuñ **R1**

- Bele' letsel majlel tyi ip'ak alas jiñi lukum, che'bajche' isub
itsikojel jiñi chänxujk sajl alas/juñ juñ.
- Mi awäletyak majlel yik'oty mi ats'ijbuñ tyi ajuñ chuki mi
isu'beñety ya tyi ip'ak alas baki chilil ak'otyel majlel,
ma'añki tyi mejliyety asu'beñ ikotyañety juñtyikil api'äl,
ma'añki tsa' mejli ja'el, tyi la'cha'tyiklel asätyla yambä la
ñumib.

- CHE'äch bajche' ajotye' lamajlel/malälä majlel che'äch ats'ijbuñla majlel jiñi muk'bä ak'äjtyibeñtyel majlel.
- Mi imäle' jiñi ñaxañbä mi ik'otyel tyi ijol jiñi lukum yik'oty yoñlelbä its'ibuñ tsołty'añtyak.

Ya'ba' tyem much'uletylaj mi kajel awu'biñ k'ajtyiyaj iyom mi acha'leñ ty'añ cha'añ mi awäle' chuki mi aña'tyañ.

- Alä bajche' mi imelob ik'iñijel xchämelob/xsajtyelob.
- CHuki mi imelob tyi awotyoty yik'oty bajche' akoltyañ-abäj che' mi yujtyel ili cha'leyaj.
- Alä bajche' yom lakmel/ kcha'leñlaj cha'añ kbele' mel cha'añ mi lakch'ämbeñla isujm tyi ityojlel xchämelob/xsajtyelob yik'oty isujmleltyak chuki mi iyäk'o'b tyi pañtye'.
- CHukoch iyäk'otyak bälñäk', che'bä yoñleltyak, uch'eltyak, wutytye'etyak yik'oty ich'äjli'b jiñi pañtye' tyi yorajlel ik'iñilel xchämelob/xsajtyelob.

TS'ijbuñ chuki mi imejlel tyi ik'iñijel xchämelob/xsajtyelob ya' tyi alumal, yik'oty melbeñ iyejtyal

TS'äktyesañ ili tyäk'älty'añ, jiñ mi ak'äne' ili tsololbä
k'aba'ältyak/ k'abilel.

waj

xtsajch'ib

muty

kña'

ya'lel

klumal

K'iñilel xchämelob/xsajtyelob.

CHe' tyi ik'iñilel xchämelob/xsajtyelob tyi pejtyelel mi
kchajpañlojoñ pañtye'.

CHe'äch mi imajlel ktyaty ityuk' yopol _____

mi k'äjñel tyi ch'äloñib, jixku/ixku kchich mi ikotyañ tyi mel

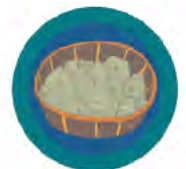
_____ bälñäk'äl/we'el, weñ

sumuk _____, yik'oty tyikä

_____ muk'bä ipechañ,

chuki tsa' weñ jäts'äkña yik'oty weñ sumuk che' iyujtyel ik'iñijel

xchämelob/xsajtyelob tyi _____

Alä juñ muk'bä iyäk'oñlaj junp'ej su'boñel.

Naxañ pätyälaj/
melelaj alä juñ tyi
ityojlel muk'bä ikajel
imajlel ajula'tyañlaj,
su'beñ ikotyañetylaj
awajpäsjuñ.

- Komoñ chajpañlaj jala iwäk'eñlaj alä juñ jiñi tsa'bä apäk'älaj cha'añ mi la'jula'añ, yom ñaxañ awä'beñlaj.
- Ts'ijbu'beñla ik'abä ilayi majki jiñi sambä la' julatyañ yik'oty jala' samentyla.

Ik'aba: _____

Jala jiñi jula': _____

Joyk'iñ e'tyel cha'añ ipejkäñtyel juñ

Pejkañ ili junp'ej tya'ñ, su'beñ
ikotyañety awajpäsjuñ

Pañtye'

Tyalix k'iñijel cha'añ laktyaty
ña'ob, tyjikñayix ku'biñ,
che'ku jkajeloñ tyi mel/päty
pañtye', tyjikñayix lakotyoty,
muk'ix jkajeloñ tyi ch'äloñel,
ikajel tyi chajpäñtyel
bälñäk'äl/bäñäk yik'oty
pañtye' jäts'äkñayix iyujts'il
pom tyi otyotyleltyak.

- TS'äktyesañ ili ty'añ, jiñ mi ak'añ aña'tyañ ili tsa'bä apejka:

CHuki mi chajpaño'b jiñi tyi k'iñilel xchämelob/xsajtyelob:

CHuki jiñi jäts'äkñayixbä iyujts'il:

JOYK'IÑ E'TYEL CHA'AÑ TS'IJB

Much'kiñla'abä tyi mojtj tyi mojtj, mi la säklañlaj ty'añtyak ya'bä ts'ijbubil tyi ts'ejtjälil ilibä alas kãñjuñ, jiñ mi ijoty/imäl yoñlelbä mi ityaje'.

SIK'ÄB	A	E	T	I	K	J	M	Ñ	S	O
ALAXAX	Ñ	S	Y	E	A	S	A	K	U	CH
WAJ	O	TY'	I	W	L	W	L	A	R	S
SA'	T	S	J	B	T	W	A	J	K	O
WOCH'	TY	K'	O	W	O	CH'	X	P	O	M
KAJPE'	S	A'	M	X	J	Ñ	A	E'	S	A
CH'AJTY	N	I	CH	I	M	B	X	J	M	J
CH'IJCH'UM	P	TY	K	L	Ä	S	O	U	T	S
POM	B	M	E	K'	W	S	CH'	Y	TY	Y
TYIJOM	CH	Ñ	I	L	I	J	E	K	W	S
KALTOJ	A	S	R	M	I	O	S	W	TY	T
NICHIM	W	O	Y	CH'	P'	K	Ñ	M	L	U

Ts'ijbubeñ ik'aba ili wolibä ak'el ilayi:

Yorajlel k'ajtyiyaj/säklayaj

Mi lakchajpañ/ kchajpañlaj lajkula' tyi iyotyoty

CHajpañ awik'oty awajpäsuñ
bajche' a lok'elaj majlel tyi jula' tyi
iyoty añixbä ija'bilel lakpi'äl.

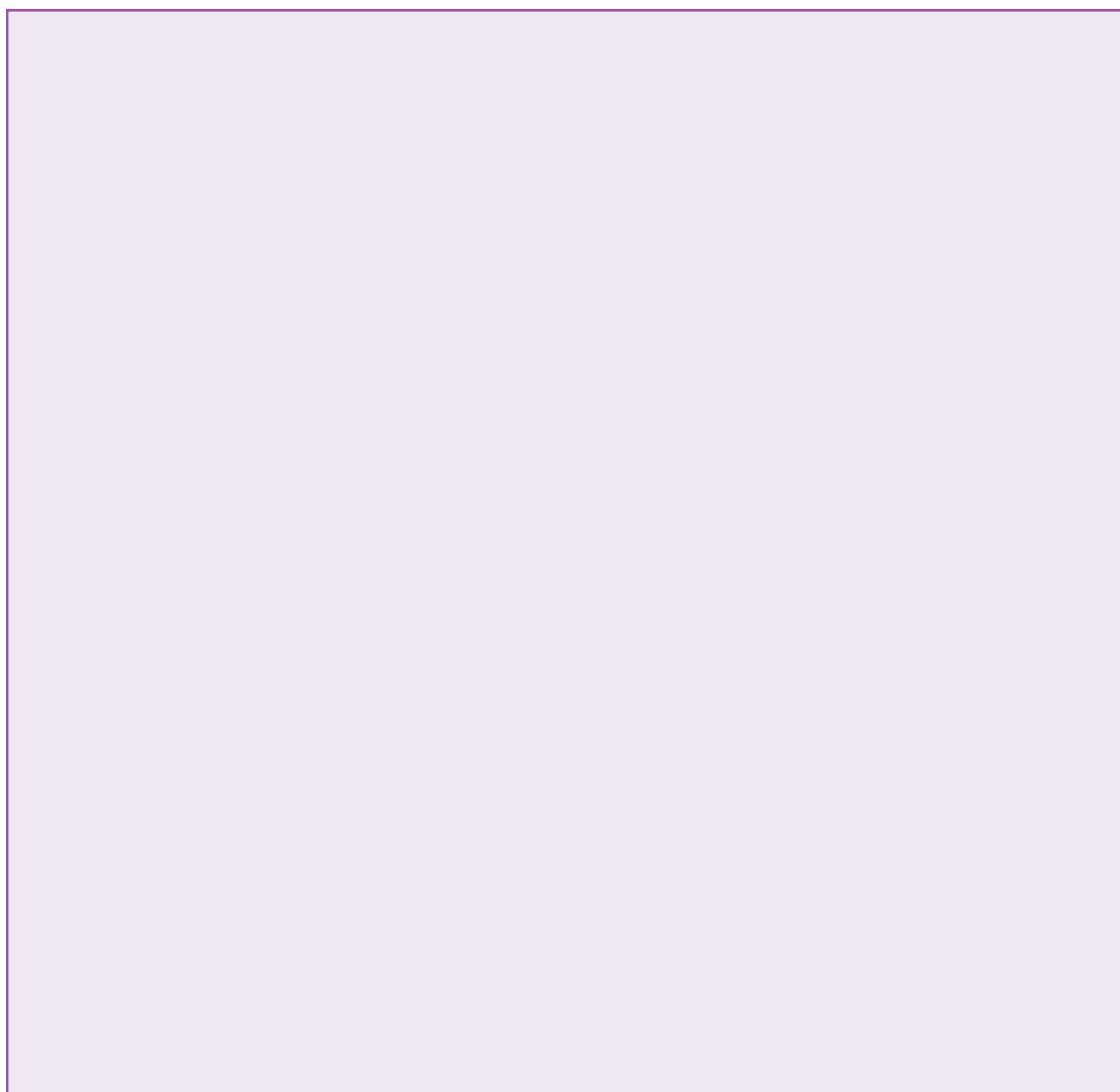

- TS'ijbuñ bajche' yilal yomoñla k'otyel tyi jula'.

Ña'tyañmej, ajCH'oloñbälaj machme tyoj lok'elik
kmajelej k'ajtyibeñ lakpi'äl chuki yom
kña'tyañlaj, ñaxañme lajkochi'b ty'añ che'me
lakujiil.

- Ts'ijbuñ ik'aba' baki chumul muk'bä kajel ajula'tyañlaj.

- K'ajame acha'añ bajche' mi ak'otyel tyi jula', muk'me ach'am tyi ty'añ bajche' weñ yom ityojel lakwatyäl lakuxtyäl, tyi ityojlel ñoxo'ixbä.

- Näch'älety mi awu'biñ chuki woli/chonkol tyi ajlel, yom asu'beñ awajpäsjuñ cha'añ iyotsañ tyi lojtyibty'añ jiñi ty'añ wolibä/ chonkolbä tyi ajlel.
- Yom ak'ajtyibeñ jiñi lakpi'äl wolibä/chonkolbä ikotyañetyla machbä añik mi añä'tyälaj.
- Yomäch ats'ijbuñ tyi ajuñ ty'añtyak tsa'bä awu'bi yik'oty yom aboñe'.
- Ok'esañ tyäk'älty'añtyak weñ yombä tsa awu'bi ya'tyi alä juñ baki woli/chonkoll ats'ijbuñtyak weñ añbä isujm mi awu'biñ.

- Boñoj tyi ajuñ o tyi säsäk juñ wutye'tyak, bälñäk'al muk'bä iyäk'ob tyi pañtye', che'äch bajche' ja'el ñich tye'tyak yik'c ñichim.

- Jiñi tsa'bä aboñoj yom ats'ijbu'beñ tyäk'älty'añtyak cha'añ añ isujmlel a troñel/we'tyel.

Lotyoj jiñi tsa'bä aboñoj yik'oty jiñi tsa'bä ats'ijbuj tyi yajñi'b atroñel/e'tyel.

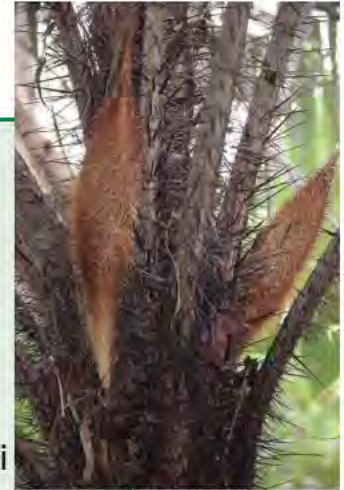

JOYKIÑ E'TYEL CHA'AÑ IPEJKÄNTYEL JUÑ

CH'ib

Oñiyij che' /cheñak tyi koliyo'b lajkolibalob weñ kuxultyo lum pañil, weñ käläxtyoj chuki aňtyak, tsa' /tyi iweñ ñusäyo'ibä ik'uxo'b ch'ib, Chapäy, xmojtyoj. Jiñi yopol ch'ib muk'bä ik'äño'b ich'älo'b Jiñi paňtye' xtsaj ch'ib isu'beño'b, mi ikolel Tyi tyi' kolem ja' yik'oty tyi ñojpa', Jiñi chapäy yik'oty xmojtyoty tyi wits mi ikolel, machki jiñi yä'äch tyi jajtyak pa' K'ele ili tyäk'älty'aňtyak, chuki lajal icha'añ tyi k'elol, ityejchi'b o jiñ iyujtyi'b, chuckoch che' yilal jiñi ts'ik bajche' iliyi Tyi /tsa' jakä uxts'ijty ichapäy kyum Tyi ityuk'u uxsujty ikulix kyum

- Baki mi ak'äne'lajtyak che'bä ili, k'ajtyibeñ ajwaj päsuñ, iweñ pätyälaj/melelaj tyi ajuñ.
- Ñopoku atsuye'tyak ili ty'aňtyak yik'oty ilok'omlel.

Añba awu'bi che' tyi laktsik ajCH'oloñbälaj, tyi ichajp tyi ichajp kujila itsikol, mi tyamki, mi selelki, mi xotyolki uche' suty'ulki.(chajplel tsikoñel).

Junkojty

Junsujty

Juntyejch

JOYK`IÑ E'TYEL CHA'AÑ TS'IJB

Sety'e jiñi alas juñ ¡Tsa'ix! che'bä ik'aba' ya' bä-añ tyi
icha'k'ejlel sety'e' juñ **R2**

Ili alas ¡Tsa'ix! ik'aba', weñ tyjikñayetyix awu'biñ, ñäkä/ asiñ
awik'oty api'älo'b yik'oty awaj päsjuñ.

Ma'añik wokol tyi asiñtyel/ñäkol, su'beñ ikotyañety
awaj päsjuñ, chajpañlaj tyi

la'pejtyelel, päk'älaj juñtyikil la'pi'äl cha'añ mi iyäle' juñp'ej
Tsolts'ijb cha'añ ats'ijbuñ juñp'ej ty'añ che'bä mi ityejchel tyi
ts'ijbuñtyel, ya mi ats'ijbuñ baki mi isu'beñety chuki ats'ijbuñ,
jiñki ik'aba' wutyetyak,

chañbajlumtyak,

chu'bätyak yik'oty

yañtyakbä.

Ak'eñla /ch'äkbeñlaj

iyorajlel, juñmujk' o

ucha'mujk'. Jiñ mi

imäl/ijotye' oñbä mi

its'ijbuñ jiñi ty'añtyak.

¡Tsa'ix! ¡Tsa'ix!

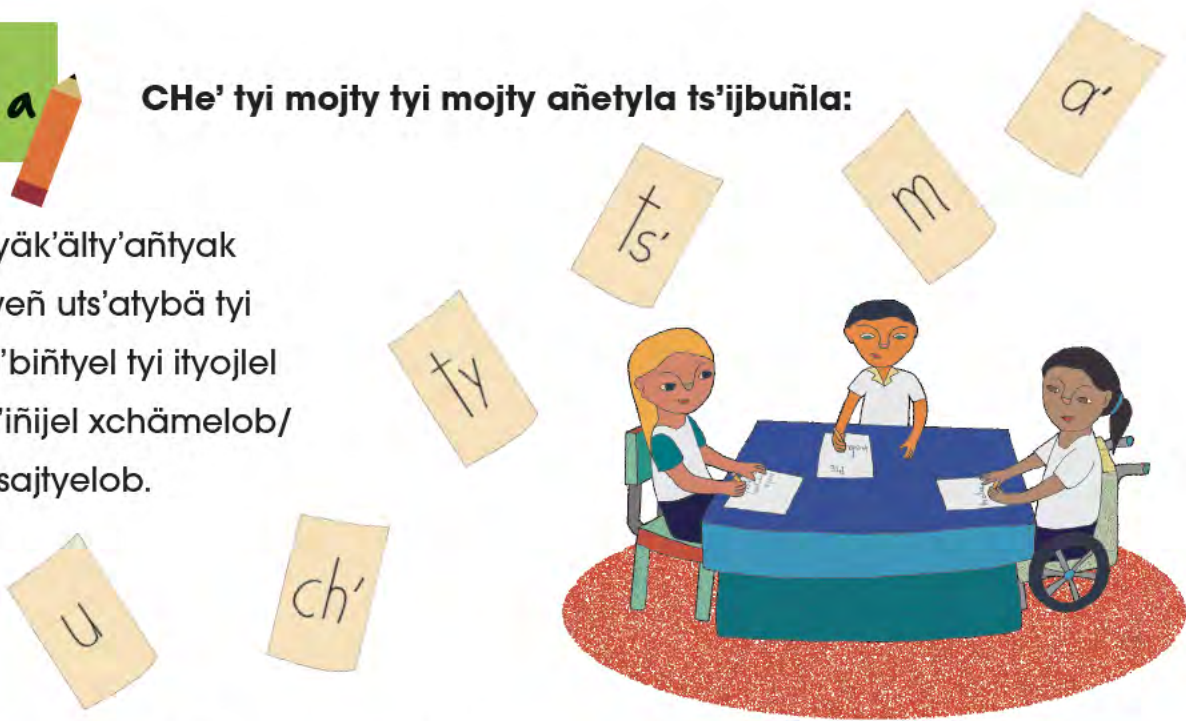

TS'ijbuñ bajche' yilal tyi awilä ili junchajp alas/ñak tsa'bä
awäsilaj

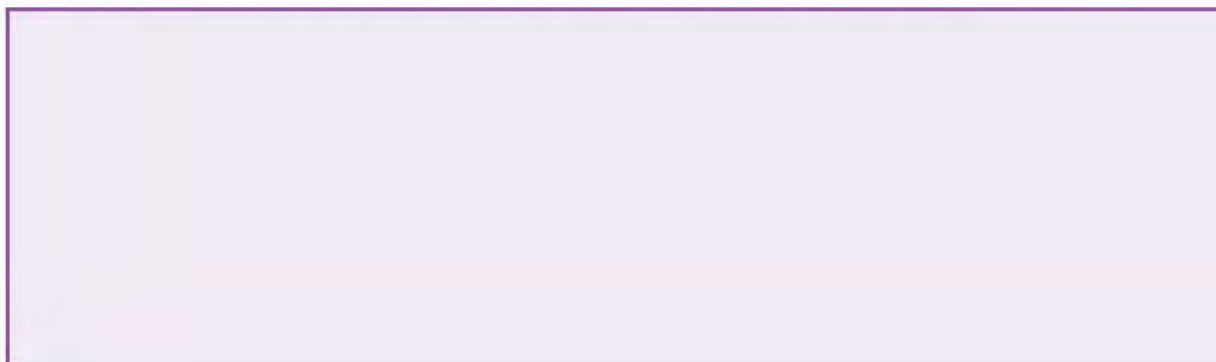

CHe' tyi mojtj tyi mojtj añetyla ts'ijbuñla:

- Tyäk'älty'añtyak weñ uts'atybä tyi u'biñtyel tyi ityojlel k'iñijel xchämelob/xsajtyelob.

Boñbeñ majleltyak ilok'omlel/yejtyal jiñi wolibä/chonkolbä ats'ijbuñ.

- Säklañ iyok'iji'b añä'tyibal tyi tyojlel k'iñijel xchämelob/xsajtyelob ya' tyi iyotyotylel juñ, mi asäklañ tyi junp'ej juñtyak, tyi bi'tyi yalo'b juñ.

- Yom mi ats'ijbuñ tyi alä juñ chuki ik'aba' jiñi juñtyak baki tsa' atyaja yañtyakbä ña'tyibaläl tyi ityojlel k'iñijel xchämelob/xsajtyelob, yik'oty tsikojel iyopol.

TS'ijbuñ ilayi/wa'i.

- TYoj-esañ ats'ijb o mi asu'beñ awajpäsjuñ cha'añ mi ikotyañety.
- Säklañlaj tyi juñ icha'añ Lakty'añ CH'ol, mi añ ts'ijbubil ty'añ icha'añ ik'iñijelob xchämelob/xsajtyelob.

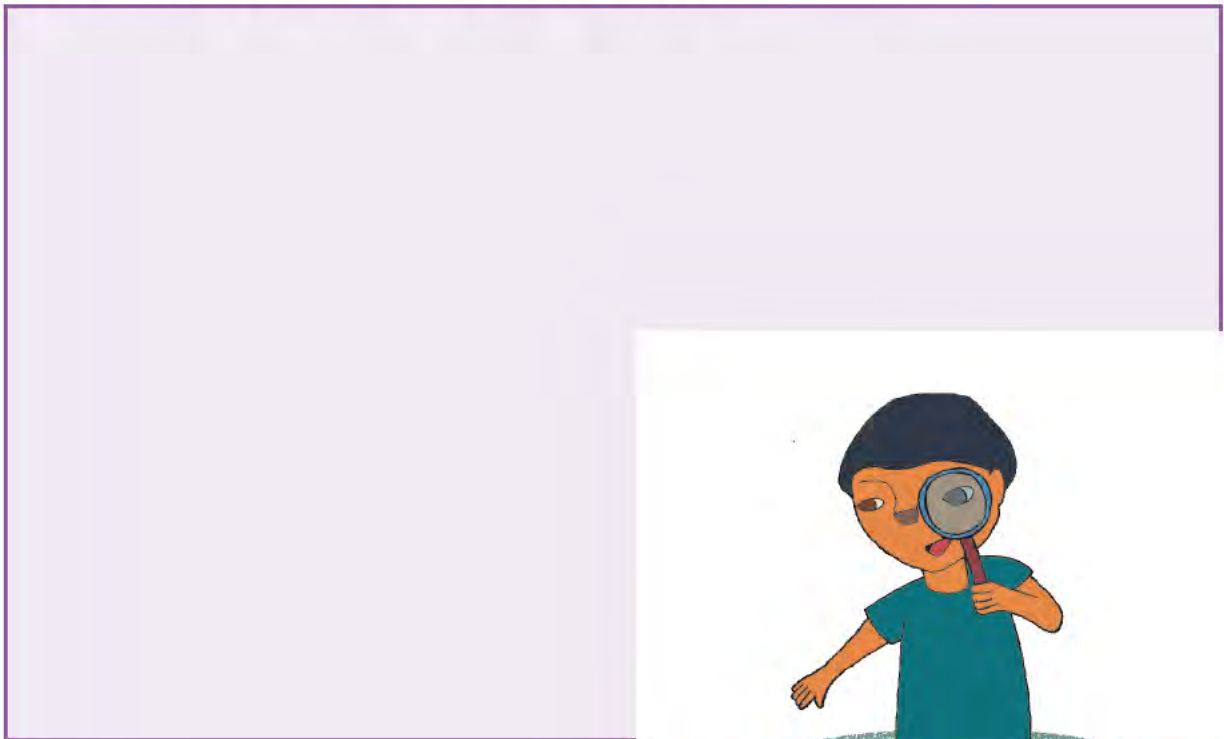

Ts'ijbuñ ilayi ik'aba jiñi ipaty juñtyak ya' baki tsa' a säkla' yambä aña'tyibal.

- K'ajtyiñ ya' tyi awotyoty mi yujilob' o mi lakomo mele ts'ijb ya' baki mi isujbel chuki isujmlel ik'iñijel chämelob/ xsajtyelob. K'ajtyibeñ atatuch mi yujil ja'el.

Komol tyempañ la'bä che' tyi mojtj imojty yik'oty
api'älob, cha'añ mi la' ts'ijbu'beñ isujmler ili ty'añtyak
muk'bä kajel ak'el, kome jiñäch muk'bä lakweñ u'biñ' che
tyi ik'iñijel xchämelob/xsajtyelob.

ch'ajty _____
ch'ilim/ch'ilom _____
ch'ujlel _____
ch'äl _____
ch'äx _____

P'ejty _____
P'ich _____
P'is _____
Pom _____

K'ajk _____
K'iñijel _____
K'omoch _____
K'o'ol _____
K'uxwaj _____

Ts'ijm _____
Ts'a'añ _____
Ts'ij _____
Ts'äjkil _____

Mi añki machbä añik tsa' ña'tya tyi
weñ, säklañ ya tyi Isäkläjibty'añ/
tsiktyesajtyañ, che' jiñi ts'ijbañ tyi
ajuñ.

JOYK'IÑ E'TYEL CHA'AÑ IPEJKÄÑTYEL JUÑ.

Pejkañlaj ili iña'tyãñtyel yik'oty mi la'ña'tyañ chuki yestyak tyi u'biñtyel ya'bä ts'ijbubil, weñ pejkañla jiñtyo mi la weñ ñope'.

Ña'tyãyaj

Añ itsutsel iñäk' imach
wiñikik Muk' tyi soñ
imach kixtyañujik
Añ iluts
imach tsimiñik
Chuki jiñi

Añ ipixol imach wiñikik
Añ ixulu'b imach
wakaxik Añ tyi ja' imach
chäyik
Chuki jiñi

Añ isujl imach chäyik Añ
iñej imach xmisik Añ
its'iñ ej imach ts'i'ik
Chuki jiñi

- Su'bu mi awujil yãmbä ña'tyãñtyel cha'añ mi lakomo u'biñ.

JOYK'IÑ E'TYEL CHA'AÑ TS'IJB

- Jiñche/kome tyi yambä oraj tsa'ix mejli akomol ale'laj jiñi ña'tyäbal awik'otylaj awajpäsjuñ, yom mi la' kajel akomoñ ts'ijbuñ.
- Tyempañ la'bäj tyi mojty tyi mojty chajpañla'bä cha'añ mi la'cha'aleñ komol e'tyel/troñel.
- Su'beñ ikotyañetylaj jiñi la'waj päsjuñ cha'añ mi ats'ijbuñ ñatyayaj.
- CHa'añ mi ats'ijbuñ jiñi ña'tyän'tyel ñaxañ yom ach'uj k'ele chuki añtyak icha'añ jiñi aläk'äl k'ele bajche' ili, yik'oty ts'ibuñ junp'ej.

Yujil ik'uxol yopol ich imach motso'ik

Tyam ichikiñ

imach chijmayik/me'ik

K'uñsomañ imach tyänämik Muk tyi tyijp'el imach tyopi'ik

Chuki jiñi.

- Chuki añ icha'añ
- Tyam ichikiñ
- K'uñsomañ itsutsel
- Chänts'ijty iyok
- Yujil ik'uxol yopol ich, ch'ujm
- Yujil tyijp'el wolajtyik muk' tyi tya'

TS'ijbuñlaj ña'tyän'tyel awik'otyla awajpäsjuñ, weñ yom mi la' achajpañ.

IWUTY LAKE'TYEL/TROÑEL

Mi lajkãñ alã juñ

- Yajkañ alã juñ yik'oty yañtyakbã api'ãlo'b k'elelaj chuki añtyak icha'añ jiñi alãjuñ, che' bajche': ipaty, iyopol, yochi'b ty'añ, ipästyäl, ibäl yik'oty yañtyakbã chuki añ icha'añ.
- Yomix amel/ apätye'laj majlel chuki yom awäk'beñlaj jiñi alã juñ muk'bã akajel la mel/apätylaj.
- CHajpañ la' bãj tyi mujch' tyi mujch' cha'añ mi la'komol mele'laj.
- Wãle che' akãñävix baiche'ki vilal iñi alã

juñ, mi
kajel
amelaj alã
juñ ya'baki
mi
ats'ijbuñlaj
ty'añtyak
tyi ityojlel
ik'iñijel
chãmelob/
xsajtyelob.

Yomix añusañ tyi tsiji'bä juñ tyi pejtyelel tsa'bä ats'ijbu' yik'oty tsa'bä aboño tyilel che' tsa' la'tyechej ak'el ili ty'añ icha'añ ik'iñijel xchämelob/ xsajtyelob. Yom weñ uts'aty mi achajpañ cha'añ ma'añik wokol mi iñatyaño'b jiñi muk'bä ipejkaño'b la' we'tyel/ troñel.

Su'beñ ikotyañety awaj päsjuñ cha'añ atyoj-esañ ats'ijb.

Much'k'iñix iyopoltyak jiñi aläjuñ choñkol wolibä amele, yomix ats'ise' tyi puy jiñi ipc iyopoltyak bajche' kartoñ juñ

CHajpañlaj awik'otylaj jiñi awajpäsjuñ cha'añ baki yom laj päse'
jiñi aläjuñ tsa'bä la'mele/apätyälaj. Päsälaj ya' tyi alumal, jiñäch
baki mi iweñ k'ejlel

JOYK'IÑ E'TYEL CHA'AÑ IPEJKÄÑTYEL JUÑ

CHe' mi melo'b ik'iñijel xchämelo'b/xsajtyelo'b

Che' mi ichajpäñtyel jiñi ik'iñijel
xchämelob/xsajtyelob

Añtyo iyorajlel mi ichajpañob-
ibä

Mi iñaxañ säklaño'b isi', iyixim
yik'oty pejtyelel chukiyes mi
ik'añob,

mi ikolsañob imuty cha'añ mi
ik'añob che' mi ik'otyel iyorajlel
jiñi k'iñ, añ ojli

muk'bä

itsäñsañob

chityam, muk'ix

iwäy käyob jiñi

aläk'ältyak, ya'i

tyi cha'pejlel k'in

noyembre mi

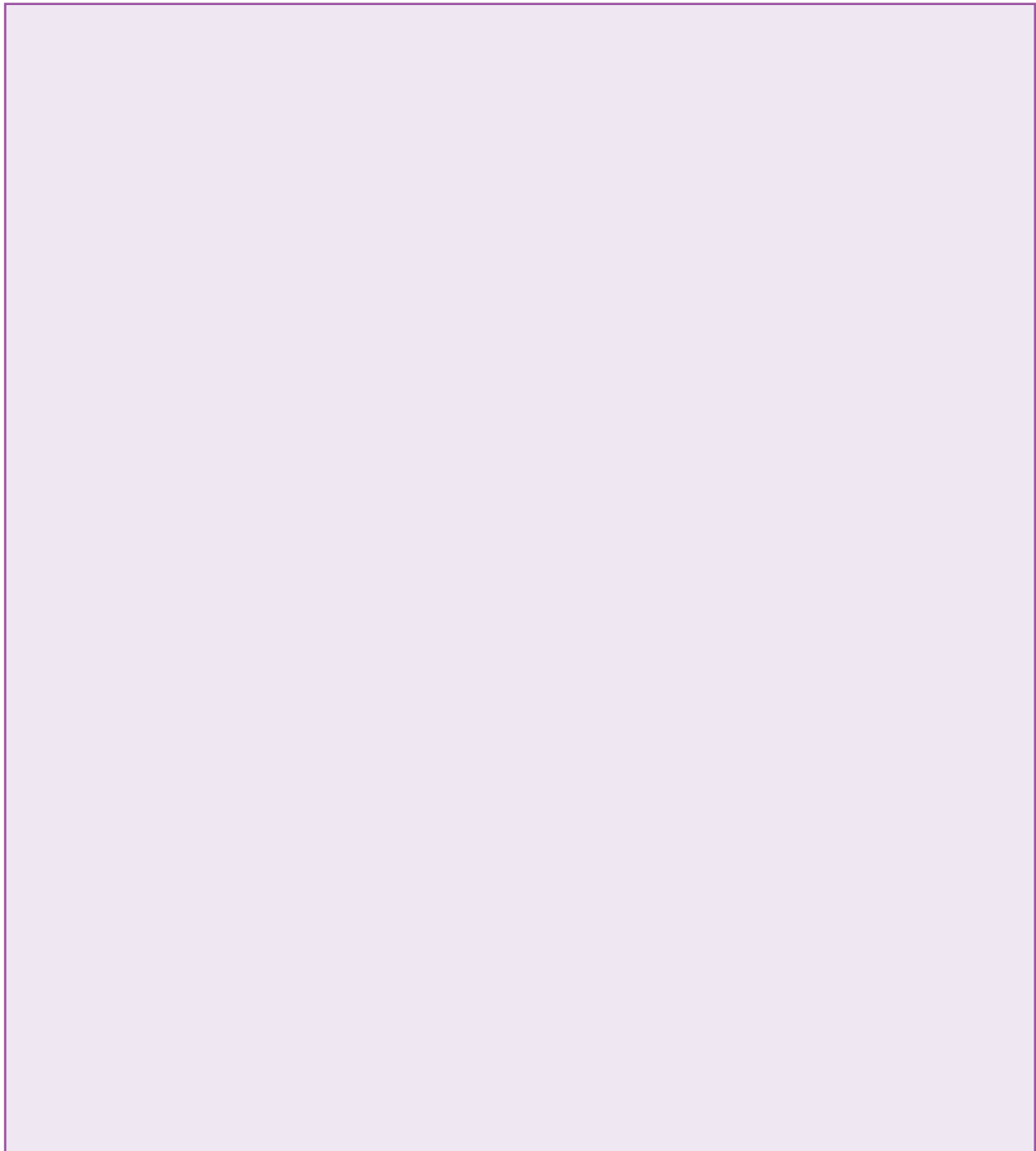
imajlelob tyi pul

nichim tyi

kapisañtyuj.

Säklañ tyi yambä juñtyak ty'añ tyi ityojlel xchämelob/
xsajtyelob iyom apejkañ cha'añ mi iñäch'tyaño'b api'älob.
K'ele junp'ej tsa'bä amulä, ts'ijbuñ ila tyi eñtyäl baki jochol,
che' tsa' ix ujtyiyety yom apejkañ tyi awotyoty cha'añ mi
iyu'biñ atyaty aña'.

BAJÑEL K'ELO'ÑOPBALÄL

Ili bajñel k'elo'ñopbaläl jiñäch baki mi ikajel ap'äk ak'/ts'öp jutyiñ tsa'bä añopo tyilel che' tsa' ikäña majlel bajche' yik'oty bajche mi imejlel ik'iñilel xchämelob/xsajtyelob ya' tyi alumal.

Pejkañ tyi xuk'ul ili abajñel k'elol ñopjuñ, cha'añ mi säp jutyiñ baki awujulixbä aña'tyäbal.

- Kmejlel kts'ijbuñ junp'ej ty'añ, tyäk'äl ty'añ tyi ityojlel ik'iñijel xchämelob/xsajtyelob.
- Jkäñäl chuki isujm jiñi muk'bä iyäjk'eltyak tyi pañtye'.
- Che' mi kcha'leñ ts'ijb mi imejlel k'äne' ichajp tsikojib
- Mi kmejlel tyi ts'ijb yik'oty mi jk'äne' ty'uñulbä yik'oty bi'k'itybä ts'ijb.
- Che' mi kchaleñ ts'ijb tyi lakty'añ CH'ol muk'äch käñe' jiñi tsolts'ijb.
- Muk'äch kch'añbeñ isujm iyuk'el itsolts'ijblel itye'el lakty'añ CH'ol.
- Mi kmejlel kchajpañ juñk'ej alä juñ.
- Mi ksäklañ tyi juñtyak, ty'añ cha'añ ik'iñejel chämelob/sajtyelob.
- Mi kmele' alä juñ ya'baki mi kts'ijbuñ ty'añtyak tyi ityojlel ik'iñijel xchämelob/xsajtyelob.

Ñumeñ uts'aty	Weñ uts'aty	Uts'aty

Kèlo'ñopbal

- TS'ijbuñ uxp'ej tyäk'älty'añ chuki la wujil imelol/pätyol tyi tyojlel ili iyejtyal wolibä ak'el.

- Ts'ijbuñ ik'aba jiñi iwuty a we'tyel tsa'bä amele ila tyi chajpäjib päs juñ.

ICHA'P'EJLEL CHAJPÄJIB PÄS JUÑ

Päk'äbältyak tyi yik'bal uw/uj

Ila tyi chajpäjib päskuñ mi kajel akãñ tyik'oñel bajche' yom mi lajk'ãñ iyuwilel/iyujilel uw/uj cha'añ weñ mi ak'eliwuty chukiyes mi lakpäk', che' bajche' ja'el/je'el ik'oklel, tyi sek'ol tye'tyak, cha'añ mi imejlel/päjtyel jiñi wech kolembä juñ.

- Ety'jib:
- E'tyijib cha'añ ts'ijb
- TYexelex
- Juñ icha'añ lakty'añ CH'ol
- Wech kolembä juñ
- Alä/chuty juñ
- Bojñiji'b
- Säsäk juñ

LAJKÄÑABÄ TYI LAKLUMAL.

- Wäle komol mi la'wäl chuki woli tyi ujtyel/cha'liyajtyak mi ak'el ila/wä' tyi yejtyal.
- CHuki yuwilel/ujilel mi cha'leñtyel ili e'tyel/tronel muk'bä ak'el wä' tyi yejtyal/lok'om.
- Alä bakityakbä e'tyel/tronel mi ak'el mi cha'leñob tyi alumal.

JOYK` IÑ E'TYEL CHA'AÑ TS'IJB.

TS'ijbuñlaj la'k'aba

Kañä bajche' mi ts'ijbuntyel ak'aba' yik'oty yambäyob
api'älob.

- Pejtyel chukiyes añ tyi pañämil añ ik'abatyak, che' bajche' lakcha'añ, bäl matye'el, laklimal, wits, ch'eñ, aläk'äl/ aläk'il, tye'el yik'oty yambätyak.
- TS'ijbuñ ak'aba':

CHe' mi ts'ijbuntyel jiñi bajñel k'aba'äl mi luty ts'ijbäntyel -aj-
mi wiñik, -x- mi/me ixik, che bajche ili.

ajWañ

xRosa

- TS'ijbän ak'aba tyi junp'ej lech' juñ, ik'a'ba' ja'el/je'el
yañbäyob api'älob

Che' mi x-ixik

che' mi wiñik

XGloria

ajPeru

XLupe

ajMaty

- CHa'leñlaj ty'añ cha'añ mi la'wäl la'ak'a'ba.

Bajche' ak'a'ba' _____ bajche'

ik'aba api'äl tyi

alas/ñak _____

- TS'ijbuñ tyi alä/chuty juñ ak'aba', jok'chokoñ tyi
abujk cha'añ mi ik'elob api'älob.

E'tyel/Itronel iyejtyal muk'bu imelob/icha'leñ klumal.

Alä chuki mi ak'el wä'tyi iyejtyal/ñejñal ila tyi yopol ajuñ.
K'ele ili päk'äbäl tsa'bä ipäk'äyob tyi yuwilel/yujulel uw/uj.

- Alä bajche' mi ak'el ili juntyejk ja'as.
- CHuki yambätyak päk'äbäl mi chalentyel tyi alumal.
- Alä añä'tyibal bajche' mi ak'el ili uw/uj

Añba ak'ele' jayp'ej cha'añ mi chajpañ iñojel jiñi uw/uj.
K'ele/chäntyañ wäle' jiñi yejtyal/lok'om, chuki mi ak'el.

Pomol uw

Ichämel uw

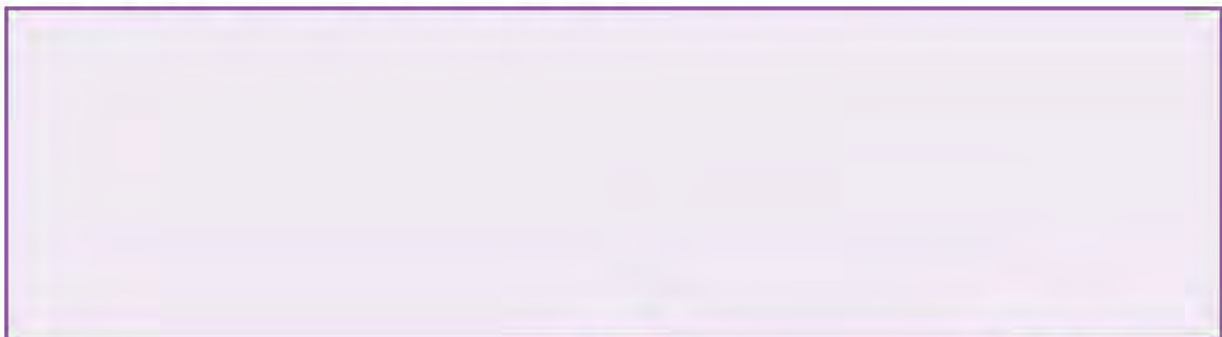
Chämeñ uw

Pasel uw

- Añba awu'bi ili ty'añtyak tyi alol yik'oty la'tyaty lakña'ob mi cha'leñob päk'äbäl, lok'bäk', sek'tye' tyi yuwilel/ujulel uw:

- CHukoch mi päjk'el jiñi wuty tye' tyi pomol uw, imach tyi chämel uw/uj.
- CHuki mi yujtyel mi/me ma'añik mi lakch'am/ch'ämlaj tyi ñuk jiñi yik'bal/iyorajlel uw/uj
- CHuki mi yujtyel che' mi/me lok'säbeñtyel ibäk jiñi chityam che' mach jiñik yorajlel
- CHuki iyuwilel/iyujilel yom päk'ol jiñi muk'bä k'uxtyäl tyi otyoty, bajche' koya', ch'ujm, ñi'uk'/ch'ijch'ujm yik'oty yañtyakbä.

- Alä chuki päk'äbältyak mi ipäjk'el tyi alamal, che' jiñi melbeñ/pätybeñ iyejtyal/lok'om ilayi:

CHajpaña la' jula'.

CHajpañ abäj yik'oty tyi la'pejtye/el/
tyempejtyel cha'añ mi la'chajpañ jula'
yik'oty laktyaty lakña'ob tyi la'lumal
cha'añ mi añäch'tyañlaj iña'tyibal
chu'bityak e'tyel/troñel mi cha'leñob/
melob tyi yuwilel/yujilel uw.

- CHuki yik'bal/iyorajlel uw/uj mi cha'lentyel e'tyel/troñel ili cha'leyaj.

- Lok'bäk' aläk'äl/aläk'il
- Yorajlel mi ipäjk'el wayja'as
- Che' mach yomik laklow lakbäj
- Weñlel che' ty'uñul iwuty lakpäk'äb
- Ty päk'ol ixim.

**Yik'oty akotyäntyel tyi ityojlel awaj päsjuñ, mele/pätyäj
jiñi k'ajtyijaj muk'bä ik'äjñel tyi pejkayaj tyi jula',
ts'ijbuñlaj tyi kaxlañ ts'ijbujib cha'añ mi ak'axtyesañ tyi
ajuñ**

JOYK'IÑ E'TYELCHA'AÑ IPEJKÄÑTYEL JUÑ

Pejkañ ili junp'ej tya'ñ, su'beñ ikotyañety awajpäsjuñ

YUWILEL PÄK'ÄBÄL

Lajkolibalob wajali yik'oty ts'itya wäle, añäch iyorajlel
bajche' mi icha'leñob pak', che'
bajche' mi lakts'itya k'el.

CH'ok uw: Che' tyi ch'ok uw jinäch abi yom päjk'el ajkum,
ts'ijñ/ts'ijm, juk' yik'oty yamej. Che' tyi ch'ok uw mach abi
weñik lok'-aty/lok'bäk kome kabäl abi mi ilok'el ch'ich'.

Pomol uw: jiñäch mi imulañob ipäk'ob chukijach yom
imäk'ob o ik'uxob, bajche' ajkum kome mach abi ñajtyik
mi yäk' iyäk'il. Che' ja'el / je'el kolem abi mi yäk' iwi' jiñi
ajkum, ts'ijm, yamej, juk', yik'oty bajche' pajch' ñi'uk, ja'as,
alaxax, xch'ix k'ätsats o xk'ewex.

CHämel uw: jiñmeku yom lok'-aty kome ma'añik mi ilok'el
kabäl ch'ich' , yik'oty jiñäch yom tyi lok'el itye'el otyoty
kome ma'añik muk' tyi joch'. Jiñ
abi weñ ja'el päk ixim yik'oty
k'ajbal.

Pasel uw: Yoma lajal bajche' tyi
ch'ok uw kome machäch weñik
mi yälob jiñi lok'-aty kome bäk'eñ
mi ichämel jiñi xjurum/chityam,
che' bajche' ka'bäl añ mi
ichämel kome kabäl mi lok'el
ch'ich yik'oty mi ikäy ik'ux ixim

TS'ijbän baki bä yänältyakbä ty'añ añ wä' tyi ñuktyäk'albä ty'añ tsa'bä ujtyi apejkañ

Yänältyakbä ty'añ	Bajche' mi yäjlel tyi lak lumal
Lajkolibalob	Lakyumob

JOYK'IÑ E'TYEL ICHA'AÑ TS'IJB.

Yik'oty awajpäsjuñ mi kajel la' komo mele ili e'tyel.

TS'ijbuñ tyi ajuñ jayp'ej: semanaj, sawaro, rominko, k'iñ mi ich'am tyilel junp'ej uw/uj; yik'oty ijayp'ej uw/uj junp'ej ja'b'. Mi ma'añik mi aña'tyañ k'ajtyibeñ awaj päsjuñ cha'añ mi ikoltyañety tyi yälol yik'oty tyi ts'ijbuñtyel cha'añ mi añoplaj, che' bajche' iliyi:

Jayp'ej semanaj junp'ej uw/uj	Jayp'ej sawaroj junp'ej uw/uj	Jayp'ej rominkoj junp'ej uw/uj	Jayp'ej k'iñ junp'ej uw/uj	Jayp'ej uw/uj Junp'ej ja'b'
		Añ chänp'ej		

Yom mi añop yañbä ichajplel tsik, muk'bä ikajel ak'añ tyi ityojlel lakch'ujuña' che' añ chukityak yujil päjk'el, che' bajche' iliyi:

Che' woxol bajche' ch'ujm	Che' woxol bajche' ch'ujm	Che' wechel bajche' waj o bajche' ajuñ	Che' mi jäläl bajche' ch'ajañ	Che' mi añ tyi limetyej bajche' ja'
Junp'ej				

Añtyo yañbä ili ichajplel tsiktyak, subeñ awajpäsjuñ
 cha'añ mi ik'ajtyesabeñety yik'oty mi abej ts'ijbuñ majlel
 bajche' tyi tsikol aläk'äl, bujkäl, wexäl, e'tyijibäl tyi k'eljuñ,
 tyexelex, buchlibäl, alob; sik'äb, koya', si', koxyal, xwelux
 yik'oty yañtyakbä.

Che' mi aläk'äl,	Che' mi Bujkäl wexäl	Che' mi e'tyijibäl tyi k'eljuñ	Che' mi Buchlibäl	Che' mi alob
Che' mi sik'äb	Che' mi koya'	Che' mi Si'	Che' mi Koxyal	Che' mi Xwelux
		Junts'ijty		

Yorajlel k'ajtyiyaj/säkläyaj

K'ajtyiyaj cha'añ mi ik'äjñel tyi jula'.

Chuki mi yujtyel mi
ma'añik mi lakch'am tyi
ñuk uw/uj tyi päk'ol
ixim, bu'ul, ja'as,
yik'oty yantyakbä.

Chuki iweñlel mi ilok'el
iwuty che' mi päjk'el tyi
pomol yik'oty tyi pasel
uw/uj.

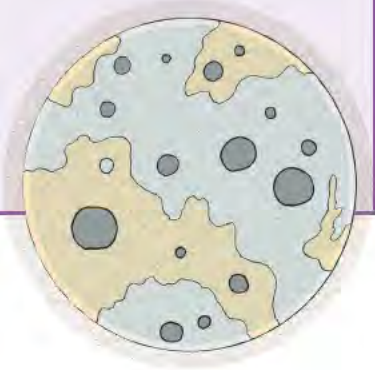

Yik'oty ili k'ajtyiyaj mi imejlel/päjtyel tyi wechwech kolembä juñ che' bajche ili:

1. Chuki mi päjk'el tyi pasel uw /uj _____

2. Chuki tyi uw/uj mi k'äjñel tyi lok' bäk' chityam. _____

3. Chuki tyi uw mi ijajpe' ch'ityoñ jiñi ts'äkal ch'ox.

Pejkañ ili tyäk'älty'añ bajche mi mejlel jiñi wech kolembä juñ.

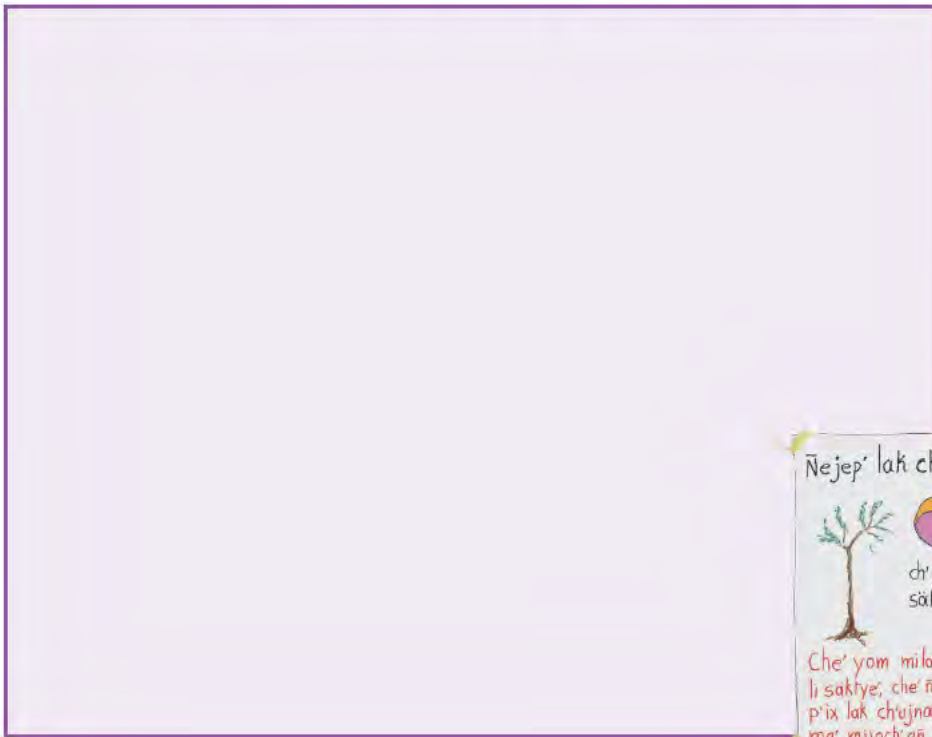
- Mach a'bi weñik mi laktsepbeñ itye'el lakotyoty che' tyi pasel/petsel uw.

Bajche' melbil/pätyibil ili wech kolembä juñ.

CHuki mi yäl ili wech kolembä juñ.

- Ts'ijbuñla ilayi chuki woli iyäl ili weñ kolembä juñ:

CHuki tsa'bä añächtyäj:

- TS'äktyesañ tyi ye'bal, ts'ijbuñ tyi ñuktyäk'älbäty'añ tsa'bä awu'bij tyi alol tyi jula' yik'oty la'tyaty ña'ob chuki e'tyel/ troñel mi cha'leñtyel tyi yik'bal/iyorajlel uw/uj, che' bajche' iliyi:
- Tsa' ipäk'ä yajkum ktatuch tyi pomol uw/uj.

1.- _____

2.- _____

3.- _____

- TS'äktyesañ jiñi k'ajtyiyaj yik'oty tsi'ijbuñ tyi tyäk'älbäty'añ bak'ibä ñaxañ mi yujtyel tyi mejlel/päjtyel jiñi cholel , che' mi ikäñtyañtyel k'äläl mi ilok'säntyel.

Se'ty'e iyejtyal jiñi lakpäk'äb ya'bä añ tyi iyuxk'elel se'ty'e' juñ tyi il ajuñ, che' tsa'ix a se'ty'e mi kajel a ñap'tyak tyi säsäkbä juñ, cha'añ mi ats'ijbuñ jala mi ipäjk'el yik'oty yambä ty'añtyak. Mi iñume la' päs che mi awujtyel amel **R3**

JOYK' IÑ E'TYEL CHA'AÑ IPEJKÄÑTYEL JUÑ.

Pejkañ ili ty'añ yik'oty awajpäsjuñ, ty'uma/ty'uñä bajche'mi ipejkañ majlel ili juñ.

Pasel yik'oty pomol uw

K'otyemix/k'otyějix muk' iyujtyibal uw/uj
Muk'ix ik'elob tyi panchañ baki añ lakch'ujña'
Mi ma'añik ts'ikil, ik'mächañ/ikty'ojañ pañämil
Ik ' yoch'añ ja'el/je'el matye'el, jumpaty yik'oty imal otyoty.

Ocheñtyo muk' ik'añ
Che' säklemañ ipasel lakch'ujuña'
Tyijikñayix lakpusik'al chuki mi lakpäk':
Ts'ijm, ja'as, sik'äb, xwelux, xkulañtyaj,
yañtyakbä.
Jixku pomol, iyuwilelix chukityak yomix/
yomox päk'ol,
Ajikum, ñi'uk' / ch'ijch'um, pajch',
yañtyakbä yombä k'uxol.

- TS'äktyesañ ili k'ajtyiyaj tsa'bä akäñäj che' bä/che'ñak tyi apejka jiñi ñuktyäk'älbä.

CHuki mi yäl jiñi ñuktyäk'älbä ty'añ.

CHuki mi päjk'el tyi pomol uw.

JOYKIÑ E'TYEL CHA'AÑ TS'IJB

TS'ijbuñ ik'aba' yik'oty iyejtyal jiñi päk'äbäl muk'bä lok'el tyi alimal, tyaja ja'el/je'el yañbätyak e'tyel/troñel muk'bä imelob/icha'leñob ya baki chumulety, che' bajche' jiñi päsoñib. mi imejlel abuty' majlel yik'oty ikoltyaja api'äl tyi k'el juñ.

Yejtyal TSolts'ijb.

A	B	CH	CH'	E

I	J	K	K'	L
Ixim				

M	N	Ñ	O	P

P'	R	S	T	TS

TS'	TY	TY'	U	W
				
TS'ijm/ TS'iñ				

X	Y	A	'

YORAJLEL TS'IJB

Ipäk'äbäl laktyaty lakña'ob

- TS'ijbuñ wä' tyi chänxujkyak juñ, ik'aba' chukiyes yom päk'ol tyi yuwilel/ iyujilel.

Ijaljel yik'bal/ Yorajlel uw	Pak'äbäl	Wuty tye'	Sek'tye'	Yambätyak
Pomol uw/uj		Way Mankoj alaxax		Lok'bäk'
CH'ok uw/uj 				
Pasel uw/uj				
CHämel uw/uj 				
Xinpanchañ/ xink'iñil/uw/uj				-Yom k'ajbal -bok bu'ul

TS'ijbuñ ik'aba' tyi ye'bal ili yejtyal wolib/chonkolbä ak'el ilayi..

TS'ijbuñ ik'aba jiñi päk'äbäl tyi ajuñ cha'añ mi apejkañ, bej/bele säkläbeñ bakibä yañbä ty'añ mi tyejchel lajalbä iyuk'el.

- TYi la'pejtyelex mi awäl junp'ej ik'aba' päk'äbäl che' bajche' iliyi:

Koya' .

CHuki yambä ty'añ mi tyejchel ik'a'ba bajche' koya'.

Kolo'bal/kolo', kol, kok, kalem, koxtyal...

TYi apejtyelex/atyempejtyelex mi la'pejkañ yik'oty boñolaj

iñaxañbä ty'añ che' jiñi säkläbeñ lajalbä iyuk'el bajche'

tsa'bä la'k'ele/awälalaj, che' bajche' ilayix:

Koya, kalem

- Yom mi abel mele'/chaleñ ts'ijb yik'oty yañbä ty'añ tyi ajuñ, mi ma'añik mi aña'tyañ k'ajtyibeñ awajpäsjuñ, che' bajche' ili päsoñib:
- TS'aktyesañ ili e'tyel/toñel tyi la'pejtyel/ tyenpejtyelaj.

 Koya'	 TS'ijm	 Ich	 CH'ujtye'
Kolo'			
Kok			
Kalem			
Kosañ			
Koxtyal			

- TYoj-esañ ats'ijb, che' ja'el its'äjkyesañ jiñi ty'añ cha'añ weñ uts'aty mi mejlel ili lake'tyel/laktroñel.

JOYK'IÑ E'TYEL CHA'AÑ IPEJKÄÑTYEL JUÑ

Pejkañ ili ñuktyäk'älbä ty'añ.

CHOLEL

Jiñi ixim mi imejlel tyi päjk'el cha'yaj tyi junp'ej jab. Ñaxañ yorajlel mi päjk'el che' tyi yuwil abril k'äläl tyi juño, añ seb' bä mi ipäk'ob che' tyi marso o ñaxañ pak', jiñäch ik'aba ja'bil cholel.

Añme weñ mi imejlel jiñi cholel, kojach junyajl mi melob ichol tyi junp'ej ja'b, mi ma'añik tsa' mejli' mi imelob icha'yajlel, che' tyi oktuwre o tyi noyempre, jiñ meku jiñi isubeñob ili mol o sijomal, ili mol muk'äch imelob lakpi'älob tyi pejtyelel oraj che' tyi yuwilel/yujilel ili pak' kome yorajlel ja'al, laj ach' pejtyelel lum, jiñ cha'añ uts'atyax mi ikolel jiñi ixim yik'oty weñ kalem mi iyäk' ikuch.

- TS'äktyesañ ili k'ajtyiya.

Jay sujtyel mi mejlel/päjtyel pak' ixim junp'ej ja'b.

CHuki yorajlel mi päjk'el jiñi ixim.

Che' tsa' ujtyiyety päsa awe'tyel tyi tyojlel a pi'älob tyi k'el juñ che' jiñi lotyo tyi yajñib.

- TS'ijbuñ tyi juñ jiñi ty'añ machbä añik tsa' ach'ämbe isujm, ya'i säklañ tyi isäkläjibty'añ chuki yom yäl, machki jiñi k'ajtyibeñ awajpäsjuñ, che' bajche' iliyi:

Ja'bil cholel: pak' ixim yujilbä mejlel/päjtyel che' tyi marso k'äläl tyi mayo o tyi juño, che' ja'el/je'el mach yujilik pulel jili chobälel

JOYK'IN̄ E'TYEL ICHA'AN̄ TS'IJB

- Boñoj iyejtyal bajche' mi yäl tyi junp'ejlel jiñi chãñxujk bã juñ.

Uxp'ej alaxax	Wäkp'ej koya'	Jo'lujunp'ej chi'
Junp'ej tyumuty	Junk'al alaxax	Chãnp'ej ich
 <hr/>		

Wäle jiñi jach mi kajel a ts'ijbubeñ ik'aba jiñi wuty tye' tsa' bã a melbe iyeltyal:

Iwuty lake'tyel.

- TYi melol/ipätyol wech kolembä juñ. Alä chuki woli ak'el yik'oty pejkañ ili wech kolembä juñ.

Komo aläla chuki ye'tyel mi la' wäl jiñi kalem wech juñ, chuki mi isub', bajche' yom tyi melol yik'oty chuki ye'tyel.

- CHa'leñ e'tyel/troñel tyi junmuch' yik'oty api'älob. TS'ijbuñ tyi wech kolembä juñ jiñi tyik'oñel tsa'bä añäch'tya tyi jula'che' bajche' iyik'bal/iyorajlel uw/uj, bajche' yom päk'ol, sek'tye' yik'oty yañbätyak yujilbä/cha'leya tyi alumal.
- Ya' tyi a kalem wech juñ mi kajel asub' jala o bakibä yom iyik'al uj/uw cha'añ mi la cha'leñ pak' ya' tyi alumal.

Sajkañ ñukbä ik'aba' juñ yik'oty ibik'tyi k'aba' jiñi awech wech kolem juñ che' bajche' ja'el/je'el iyejtyal, yik'oty iyorajlel päk' tyi ityojle'

- Melbeñ/pätybeñ tyi weñ uts'aty its'ijbal che' bajche' mi ak'el tyi chañlel ili ty'añ.
- Yom mi amel/apäty awech kolem juñ tyi kolem tsätsbä juñ.

Samix lakpäs jiñi la'ketyel.

- Che' tyi jujunmojty samoñla lakpäs jiñi la' ke'tyel .

Naxañ mi la' päs tyi ityojlelob xk'el juñob ya' baki añetyla.

- CHajpañla bajche' sametyla la'päs jiñi la we'tyel ya' tyi alumal, mi imejlel la ñaxan su'beñ jiñi añbä ye'tyel ya' tyi alumal, cha'añ la'wom la' sub' tyi ityojlel lakpi'älob jiñi isujmlel iwuty la' we'tyel

JOYK'IÑ E'TYEL ICHA'AÑ IPEJKAYA JUÑ

- Pejkañ tyi k'am ili ñichty'añ

TYE'EL

P'unp'uñetyax mi kilañ tye'el
Che'bä tyi ja'ja'bil mi asejk'el,
o'boljax/p'unp'uñ abäj pejtyelel matye'el
Che'bä tyi ja'ja'bil mi ach'äjkel.
wiñikob mi ijisañety wiñikob mi
isätyety,
cha'añ tyi kaj cholel
cha'añ wiñikob,x-ixikob mi ikolel.

- TS'äktyesañ chuki yes mi yäl/chonkol ik'ajtyin ili chaleyaj.

CHukoch mi sejk'el jiñi tye'el.

CHuki tyi yorajlel mi sejk'el jiñi tye'el.

Bajñel k'elol ñopjuñ

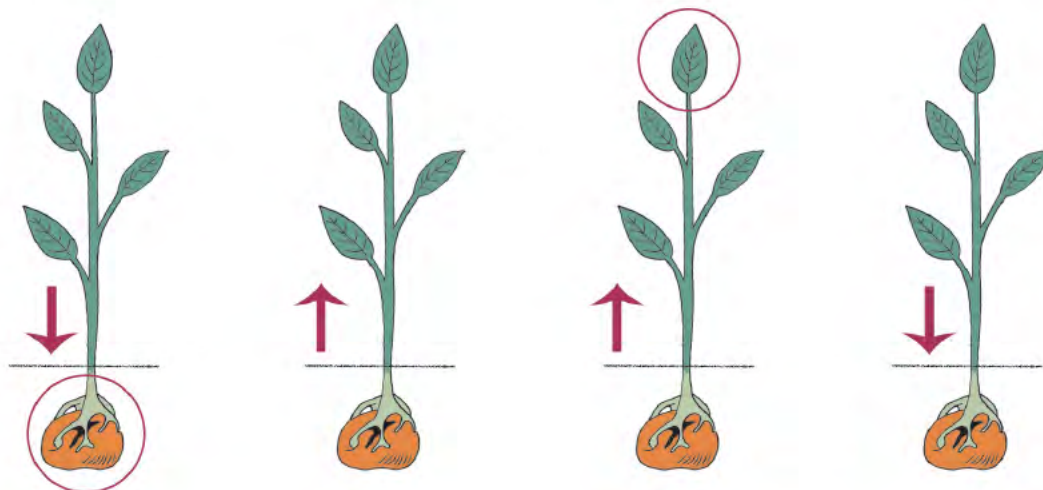
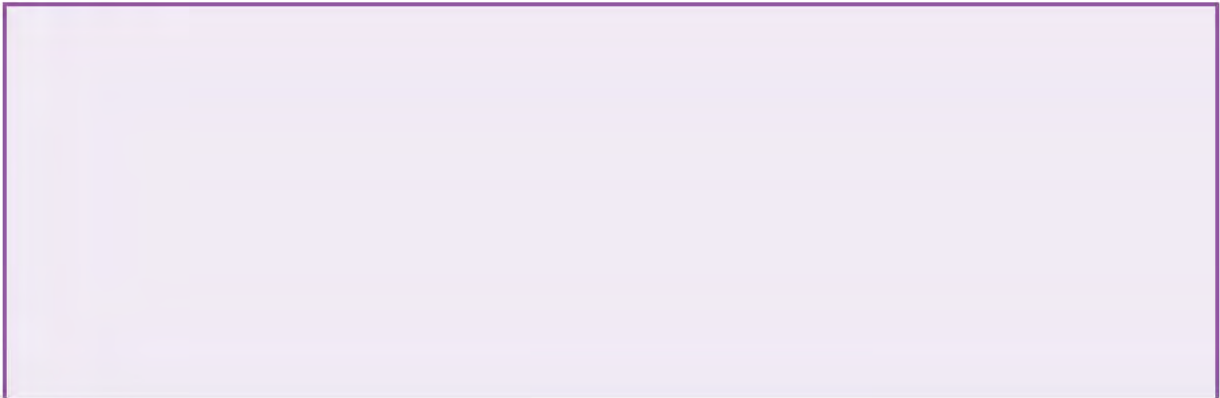
Pejkañ tyi xuk'ul ili abajñel k'elo' ñopoñel, cha'añ mi Säpjutyiñ baki awujulixbä añatyäbal, yik'oty pejtyelel tsa' bä añopo tyi ili chajpäjib päsuñ.

- Kujilix ik'aba' jiñi uw.
- Kujilix chuki cha'liya' mi mejlel tyi jujunchajplel yorajlel uw,
- Mi kmejel ts'ijb tyi wewech kolembä juñ.
- Kujil kts'ijbuñ chuki tyi kña'tyäj tyi pejkayaj juñ.
- Muk'ix kmejlel päty tyäkälty'añ.
- Tsa'ix kãñä' yãñe' bakibä ty'añ mi tyejche lajalbä iyuk'el.
- Mi jkañ jiñi ty'uñulbä Tsołts'ijb.
- Mejloñix tyi tsik tyi jump'ej k'älä tyi junk'al

Ñumeñ uts'aty	Weñ uts'aty	Uts'aty

K'ELOBÑOPBAL

Mi kajel a ts'ijbuñ, yik'oty mi amelbeñ iyejtyal pejtyelex jiñi chuki tsa' añopo tyi ili e'tyel, pejtyelex jiñi lak päk'äb, ityik'oñel jiñi uj/uw.

CHA'MUJCH'

IJUNP'EJLEL ICHAJPÄJIB PÄSJUÑ

Aläk'äl tyi ityojlel lakwe'el cha'añ lajkuxtyälel.

Ila tyi chajpäjib päsjuñ, mi kajel akäñe bajche' mi' kosäñtyel aläk'äl yik'oty bajche' mi päjtyel lakwe'el/lakbäñäk' cha'añ lajkuxtyälel tyi pañumil, che'i mi ijts'ijbuñtyel bajche' mi ichajpäntyel bälñäk'äl tyi juñ cha'añ mi kãñob yañobä la kpiä'lob tyi chumtyäl.

- E'tyijib:
- E'tyijib cha'añ ts'ijb.
- Tyexelex
- Juñ icha'añ lakty'añ CH'ol
- Alä juñ. o Bojñiji'b
- TSäyäk' o Juñ
- Ili ety'el/troñel muk'bä icha'leñtyel tyi klumal

- TS'ijbuñ tyi ajuñ chuki woli ak'el ilayi.

JOYK'IN̄ E'TYEL CHA'AN̄ TS'IJB.

Se'ty'e jiñi yejtyal aläk'al añbä ya' tyi chänwejchlel se'ty'e juñ **R4**

- Ñaxañ sety'e ajuñ che jiñi läp'ä wä' tyi junjunpej chän xujk

Pech	CHityam
TYatymuty	Ajtso'
Ña'muty	Ña'ak'ach

**Se'ty'e jiñi ts'äkyisaj ty'añ, añbä ya' tyi jo'wejchleljuñ
se'ty'e'juñ**

- Sety'e ajuñ cha'añ ats'äkyisañ ili kajtyiyaj. **R5**

TS'aktyisañ ili k'ajtyiyaj.

Baki mi ikolel jiñi aläk'ältyak

CHuki mi k'uxo' jiñi aläk'ältyak

Baki muk' tyi wäyel jiñi muty , tyi

CHuki mi kosañ jiñi xña'muty

Xtyatymuty mi chaleñ uk'el tyi

CHuki yujil buk' jiñi yalmuty/alä muty

Bajche' yilal mi icha'leñob che' ma'añik buk'sä'bil jiñi aläk'il

Majchki mi iweñ ñoj buk'sañ jiñi aläk'äl

Jiñi aläk'äl muk'bä iweñ k'uxtyäl tyi jilel ja'bil

Añ ik'iñelel/ipak'ilel lakmuty weñ wokolbä tyi tyajol

LAJKÄÑALBÄ TYI LAKLUMAL

- Komol /komoñ alälaj tyi la'pejtyelel bajche' yilal aläk'äl wolibä ak'el tyi yejtyal ilayi:
- TS'ijbuñ bajche' yilal:

- Alälaj baki mi ikoleltyak aläkäl, pätybeñ/melbeñ iyejtyal yik'oty boño .

--

- Weñ alälaj awik'oty api'älob, bakibä sumuk tyi k'uxol jiñi aläk'äl añbä tyi alumal.

Alälaj bakibä weñ yom k'uxol, yokemuty o xkaxlañmuty

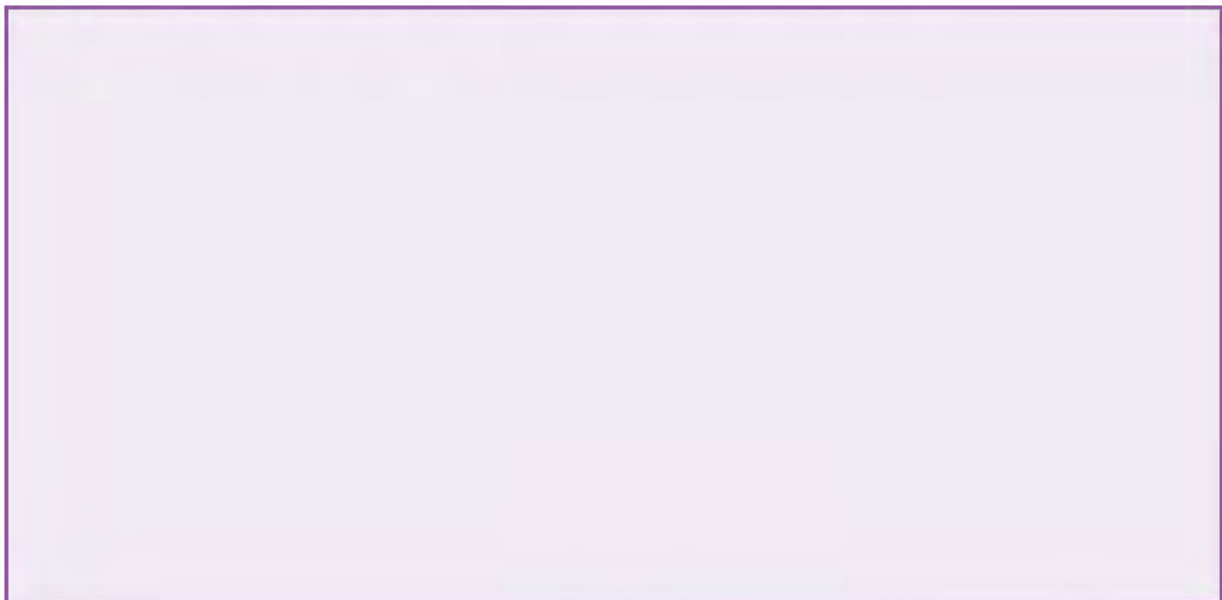
- Yäñälix bajche'mi ikolel muty, wajali yik'oty bajche' ikolel wäle'yi

- Alälaj chuki ibuk'bal jiñi muty oñiyi, ibajche'ki yilal imäk'läñtyel wäle'yi.

- TS'ijbuñ chukoch mi ikosañob yik'oty mi ip'olo' jiñi aläk'äl lakpi'älob baki chumuletylaj.

TS'ijbuñ bajche' yilal yejtyal/lok'om aläk'äl,

- Komoñ alälaj chuki tyi we'eltyak mi ipäjtyel/mejllel tyi tyojlel aläk'ältyak.
- K'ajtyisañla chuki muk'bä ik'äjñel tyi ixajb yik'oty its'äkal lakwe'el che' mi päjtyel/mejllel. Yik'oty ts'ijbuñ ilayi:

JOYK'IÑ ETYELCHA'AÑ IPEJKÄÑTYEL JUÑ

Pejkañ ili ñuktyäk'älty'añ .

ALÄK'ÄL

Joñoñ tyi kotyoty añ kälak' bajche' muty, chityam, ajtso', tyatymuty, ña'muty, ña'ak'ach, pech yik'oty weñ sumuk tyi k'uxol, jiñche' ma'añik itsukulel; weñ uts'aty mi ikolel che' mi' ik'uxob' ixim yik'oty matye'eltyak.

Ka'bäl kälak' tyi kotyoty ma'añik ch'ijyem mi' ku'biñ che' mi iñumel junp'el k'iñ, k'otyajax/uts'atyax mi' iweñ cha'leñob k'ay yik'oty che' mi' buk'sañob, cha'añ weñ mi kolelob.

TS'ijbubeñ ik'aba' aläk'äl añbä tyi ñuktyäkälbä ty'añ tsa'bä apejkä.

JOYK'IN E'TYEL CHA'AÑ TS'IJB

- Weñ tsajiñ/k'ele chuki iyejtyal añ ila tyi yopol ajuñ.
 - CHE' tsa'ix ak'elelaj, ts'ijbuñ chuki woli ak'el.
-
-
-
-

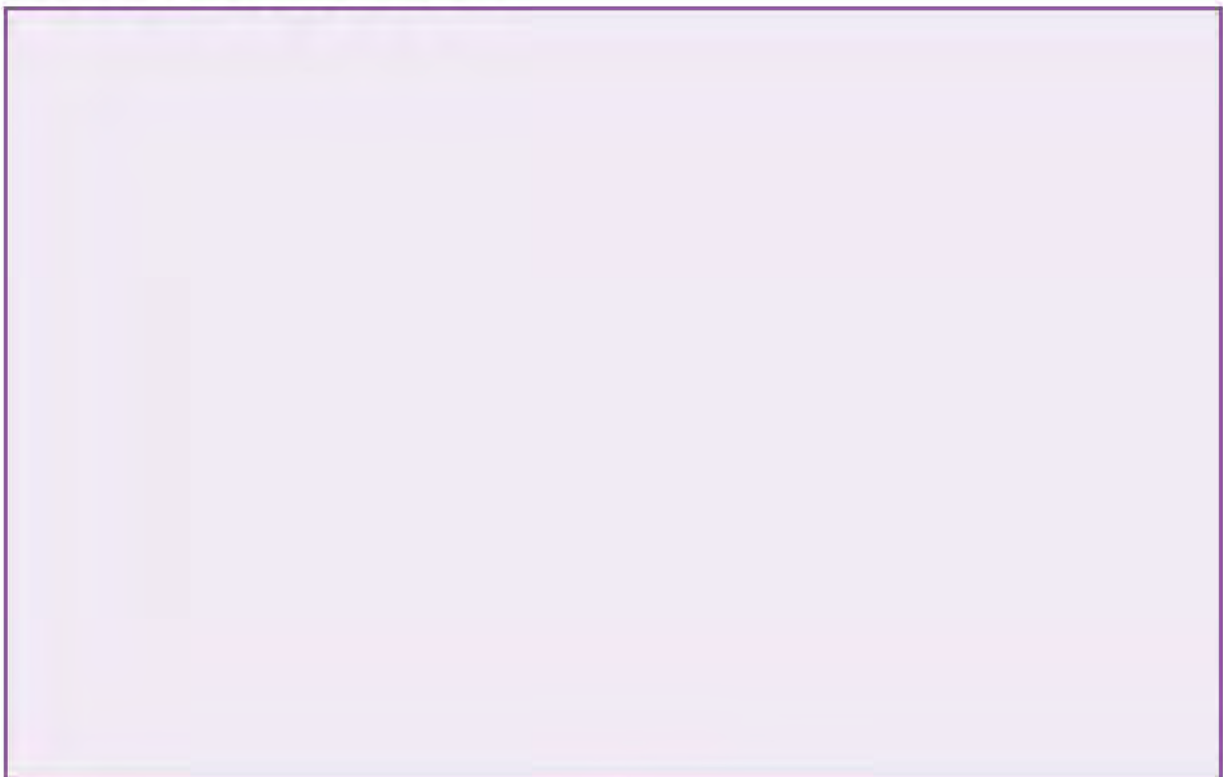

Yorajlel k'ajtyiyaj/säklayaj.

CHajpañla'bä tyi jujunmojtj
cha'añ amajlelaj tyi jula' tyi
iyotyoty jiñi tsa'bä la'päk'ä/yajka
añixba ikolel tyi alumal.

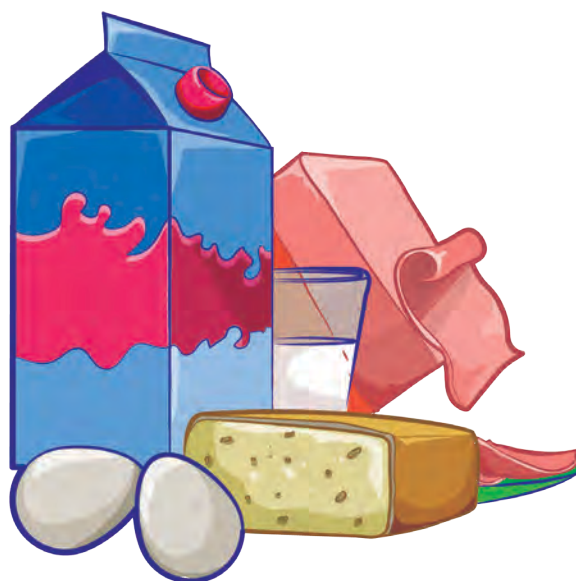
- Su'beñ ikotyañety awaj päsjuñ cha'añ mi lakomon
ts'ijbuñlaj chuki mi lak'atyibeñ jiñi muk'bä amajlel
ajula'tyañ, cha'añ mi akäñ bajche' mi' ipäjtyel/mejlel
bälñäkyak tyi ityojlel aläk'äl.

- Tsa'ix k'otyí iyorajlel jiñi ju'la, yom weñ xuk'ul mi la' k'otyel ya' tyi iyotyoty jiñi anixbä ikolel.
- Yom mi ats'ijbuñ tyi ajuñ pejtyelex muk'bä kajel awu'biñ tyi alol, cha'añ ma'añik mi iñajäyel acha'añ pejtyelex jiñi ñukbä ty'añ.

Yom mi la'k'ajtyibeñ wolibä/choñkolbä apejkañlaj, mi ma'añik tsa'ityaja iyäl jiñi bälñäk'äl awoñbälaj awu'biñ, yom mi la'cha' k'ajtyibeñlaj.

Aläla yik'oty k'äjtyisañlaj tsa'bä awubilaj tyi alol ya tyi la' jula'.

- TS'ijbuñlaj wä'i/ilayi chuki tyi bälñäk'äl yom pätyol/melol tyi ityojlel aläk'äl.
-
-
-
-

- Bajche' mi ipäjtyel tyi junjunchajp jiñi bälñäk'äl.

Boñolaj yejtyal yik'oty ts'ijbubeñ ik'aba' its'äkal lakwe'el muk'bä ik'äño' baki chumuletylaj.

Boñolaj wä'i/ilayi yik'oty ts'ijbu'beñla ik'aba'.

JOYK'IÑ E'TYEL CHA'AÑ IPEJKÄÑTYEL JUÑ

Pejkañ ili juñ cha'añ mi akäñ bajche' añ ili aläk'ältyak.

Ili aläk'ältyak mi icha'leñ xämbal tyi matye'el cha'añ mi isäklañ ibuk'bal bajche' jam, yopotye', xchil, motso', weñ tyijikña' mi yubiño'tyak che' muk'o tyi xämbal ba' kolempamil/jumpaty, weñ uts'aty mi kolel, ma'añik pump'uñotyaty mi ñusañ k'iñ.

Weñ k'otyajax/sumukax tyi k'uxol jiñi lakyokemuty, ma'añik mi p'ol k'amäjel, jinche' ma'añik mi ch'am joch'ol tyi kaxlañ ts'ak; kolemotyak tyi ixim, jam yik'oty sa', junp'ej lakpusik'al mi lajk'uxe'la jiñi lakälak'.

- TS'ijbubeñ ik'aba' jiñi aläk'äl akäñäxbä, yom mi k'äne' ty'uñulbä ts'ijb tyi ityejchi'bal ik'aba' tyi junjuñkojty aläk'äl.

JOYK'IN̄ E'TYEL CHA'AN̄ TS'IJB.

Xajluk'tyikbä ts'ijb

- Säklañ ty'añ tyi xaluk'tyikbä ts'ijb bajche':

TYATY MUTY	CHITYAM	AJTSO'
ÑA' MUTY	PECH	AK'ACH

A	S	E	T	Y	A	T	Y	M	U	T	Y	Y	O	B	'	M	W
C	H	I	T	Y	A	M	R	U	A	J	I	L	L	O	O	K	E
J	K	I	U	I	T	N	Y	H	O	K	B	O	S	S	Ä	H	'
W	R	T	Y	T	U	I	C	P	B	N	M	T	U	Y	I	C	E
L	T	S	N	K	J	A	A	T	Y	E	J	W	T	U	Y	E	L
B	X	X	X	B	K'	N	M	J	S	A	K	J	L	K	O	P	N
L	L	L	Ñ	A	Ñ	A'	M	U	T	Y	R	T	E	W	I	O	M

- TS'ijbuñ tyi chächäkbä jiñi k'aba' aläk'al tsa'bä atyaja

YORAJLEL TS'IJB

K'ele' bakibä weñ yombä tyi k'uxol

- TS'ijbun bakibä weñ tyi ik'uxol.

- CHukoch mach weñ tyi kuxol jiñi xkaxlañmuty.

- TS'ijbu'beñ pejtyelel ik'aba' aläk'al añbä iwich' yikoty añbä chãnts'ity iyok.

Añbä iwich'	CHãnts'itybä iyok

- TS'äktyesañ ats'ijbuñ ty'añ wä tyi chänxujk yik'oty ty'añ lajalbä mi tyejchel iyuk'el ty'añ.
- Pejkañlaj pejtyelex k'iñ, cha'añ mi akañlaj pejkayaj.

 CHityam	 Muty	 Pech/pech
CHil		
CHiki		

Bajche' mi päjtyel tyi juñtyak ichajpäntyel bänäk'al.

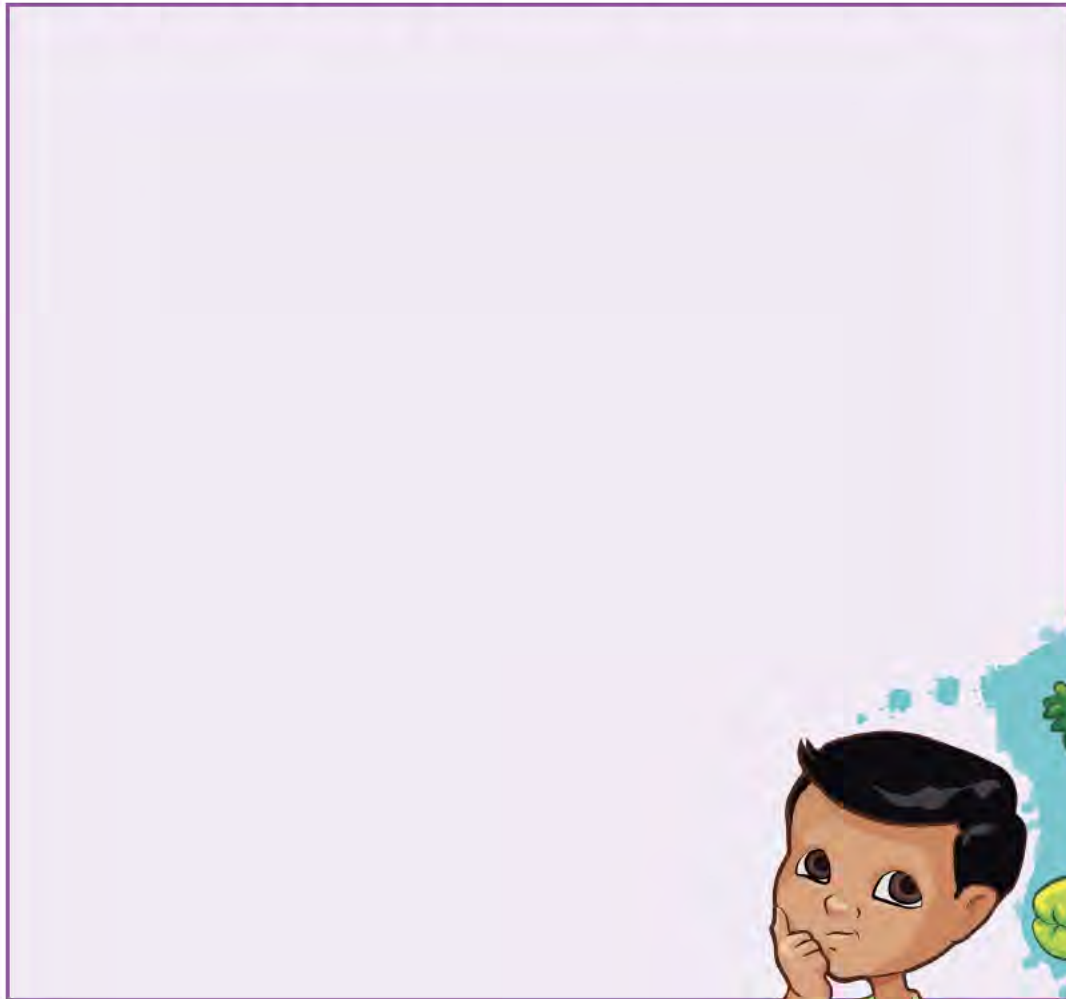
- Säklañ tyi yotyotylel juñ bajche' mi ts'ijbuntyel tyi juñtyak jiñi ñuktyäk'albä ty'añ jiñi cha'añ ichajpäntyel bänäk.
- TS'ijbuñ tyi ajuñ bajche' mi päjtyel ijuñilel ichajpäntyel bänäk.

K'elelaj tyi yotyotylel juñ jiñi ipäsojib' cha'añ mi ak'elaj bajche' mi chajpäntyel jiñi juñ cha'añ mi päjtyel iwuty laktroñel.

- Pejkañlaj ñaxañ ili bajche' mi päjtyel jiñi juñilel ichajpäntyel bñäk'äl,
- Che' mi acha'leñlaj atroñel /e'tyel bajche' iliyi cha'añ tyoj mi lok'el.
- Weñ ts'ijbuñ tyi naxañ bajche' mi imejlel ibäl añäk' tyi a wotyoty. Jatyety mi ayajkañ bakibäjach awom a ts'ijbuñ.

JOYK'IN̄ E'TYEL CHA'AÑ IPEJKÄNTYEL JUÑ

Aläk'äl

Tyi laklumal mi iweñ kolisaño'tyak aläk'äl k'otyajax mi cha'leñob tyi laklumal baki chumuloñla tyijikña ku'biñla pamil/pañumil tsu'ukña, chejekña pejtyelel k'iñ. Ñajty TSikil mi' su'bo' ibäj baki jopolotyak, weñ lekojax tyi k'elol jiñtyak lajkäläk' che' añ lakcha'añ.

Ili aläk'ältyak weñ sumuk tyi k'uxol, k'otyajax ibäk'tyal chäksilañ, yojokña che' weñ utsaty pätyäl/melbil, che' mi pätyel/mejlel tyi mi iweñ ak'eñob its'äkal bajche' xwerux, ichtyo'pimel, xkulañtya yik'oty ijo'oxlel.

Jiñme yom mi kweñ k'uxla ma'añik/ma'añ mi tyik'lañoñla, tyijikña lakpusik'al che' jiñtyo lakäläk' mi lajk'ux, ma'añik mi p'ol jiñi k'amäjel, jiñche' weñ utsaty chuki mi jk'uxe' pejtyelel k'iñ che' mi ityejchel tyi kolel.

- TS'ijbuñ ja'el ñuktyäk'alba ty'añ bajche' yilaltyak, chuki mi cha'leñ aläkäl akäñäxba baki chumulety.

JOYK'IÑ E'TYEL ICHA'AÑ TS'IJB

K'añä' jiñi ty'añ añbä tyi ye'bal cha'añ mi atsäktyesañ wä' tyi tyäk'alty'añ.

Ili _____ mi' cha'leñ k'ay tyi säk'añ kokorojo'che'eñ. Jiñi _____ mi ch'aleñ tyuñ tyi malil otyoty.

Ili _____ uk,ukñaj

Ili xpech chonkol ik'ux _____

Ili tsi' mi' chaleñ _____

Ili xtyatymuty yik'oty ajtso' muk'ob tyi _____

Ili aläk'äl mi ty'uñ majlel ipi'älob tyi _____

Matye'el	Xña'muty	Woj
	ixim	
TYatymuty	Jats	Yal chityam

K'ele bajche' tsijbu'bil iliyi, pejkañ tyi pejtylel che' jiñi tyi wi'il mi kajel a jak' jiñi k'aktyiya:

CH'ÄXÄ MUTY

IXAJB'TYAK :

- Bäk'tyal muty
- TS'ijm
- Juk'
- Ñi-uk'
- Kulañtya
- Welux
- Ichtyo'pimel
- Ats'am
- CH'ok ch'ujm
- Jo'ox

BAJCHE' MI IMEJLEL

Ñaxañ mi ty'optyäl muty, che' jiñi mi laj kotsañ tyi p'ejty yik'oty iya'lel cha'añ mi ikajel tyi ch'äxtyäl. Che' junlojkix mi iyotsäbeñtyel ats'am, yik'oty sejlubilixbä ñi'uk', tsijm, yuk' yik'oty ch'ok ch'ujm. Che' ja'el mi ijuk'beñtyel jo'ox tyi ya'lel muty.

Che' tyik'añix jiñi muty yik'oty ixajb'tyak mi bik'tyixujty'el ochel jiñi xkulañtya, xwelux yik'oty ichtyo'pimel.

Che' jiñi muk'ix ipejtyel ju'bel tyi k'ajk.

Komoñ pätyälaj/melelaj bajche' chuki woli/choñkol la' k'ajtyibeñtyel tyi ili juñ.

- Säkläbeñ ik'aba jiñi bälñäk'äl.

- TS'ijbuñ ik'aba' ixajb jiñi bälñäk'

- TS'ijbuñ bajche' mi imejlel bälñäk'äl tsa'bä apejka.

Wäle mi kajel ats'ijbuñ yambä bajche' mi la' chajpañ ibäl añäk' tyi awotyoty , yäix mi amel wä' tyi iyuts'atylel chänxujk.

Ik'abä bälñäk'äl: _____

Ixajb: _____

Bajche' mi päjtyel/mejlel: _____

IWUTY LAKE'TYEL/TROÑEL

CHe' tsa'ix ujtyiyetylaj, yomix mi akajel awäle' ba'ki muk'ety tyi k'eljuñ, tyi la'wotyoty, api'älob tyi chumtyäl cha'añ mi p'ojlel tyi alol cha'añ ma'añik mi lajmel jiñi ña'tyibal.

Pukbeñlaj ijuñilel bākñāk'äl tyi yotyotylel k'eljuñ, yik'oty mi apäk'la baki ajpa'añ tyi k'elol, che' mi atsiktyisañlaj tyi jump'ej lum, cha'añ ma'añ mi lajmel bajche' pätybil jiñi bälñäk.

Bajñel k'elol ñopjuñ

Ili bajñel k'elo'ñopbaläl jiñäch baki mi ikajel ap'äk ak'/tsäp jutyiñ tsa'bä añopo tyilel che' tsa' ikäña majlel bajche' mi ikosañtyel lakälak' yik'oty bajche' mi ichajpäñtyel che' muk'ix tyi k'uxtyäl.

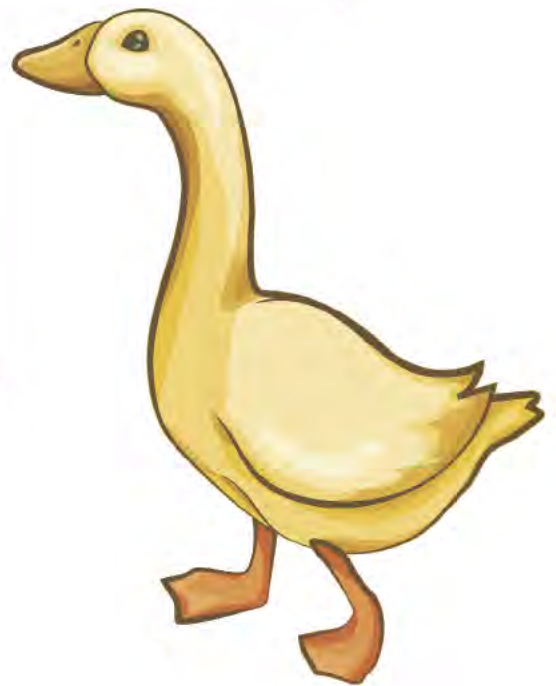
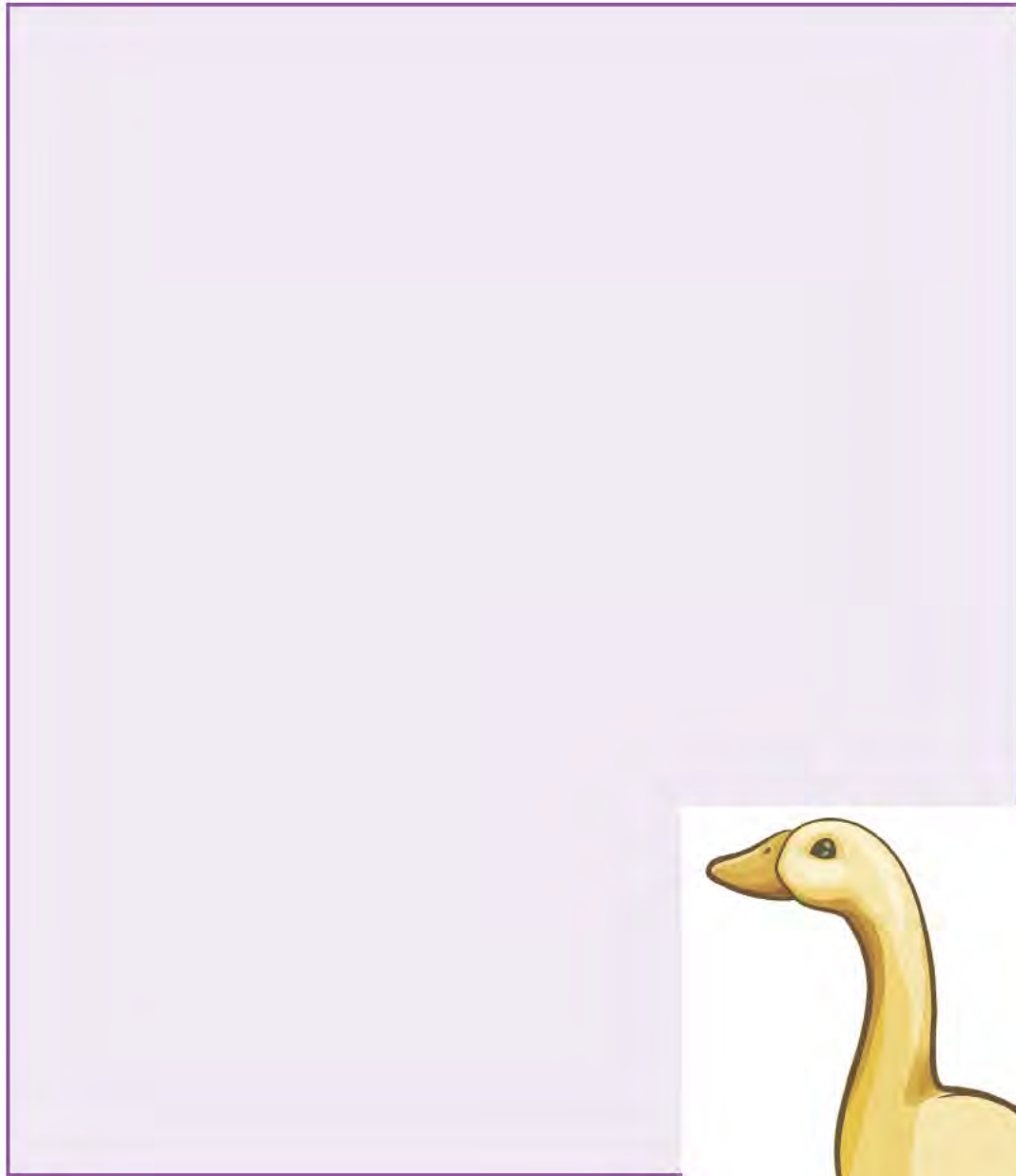
- Mi käle baki jiñi aläk'ältyak añ tyi kotyoty
- Käñäyix aläk'äl añbä tyi klumal
- Kujil bajche' mi ikosañtyel jiñi aläk'älMi kts'ijbubeñ ik'aba' aläk'ältyak
- Mi kpejkañ ñuktyäk'albä ty'añ cha'añob aläk'äl
- Mi kmejlel kts'ijbuñ ik'aba jiñi aläk'äl
- Kmelel ts'ijbuñ tyäkälty'añ cha'añ aläk'äl
- Mi kñaty'añ bajche' mi ipäjtyel lakwe'el
- Mi kts'ijbuñ bajche' mi ipäjtyel/ mejlel lakwe'el

Ñumeñ uts'aty	Weñ uts'aty	Uts'aty

K'ELOÑOPBAL

- Ts'ijbuñ ilayi bajche mi ichajpañtyel pech tyi awotyoty cha'añ mi awe'sañtyel:

ICHA'P'EJLEL CHAJPÄJIB PÄS JUÑ

Puy yik'oty yañtyakbä iweñlel bälñäk'äl/bäñäk tyi klumal.

Ila tyi chajpäjib päsjuñ, mi kajel akäñlaj isujmllel loty puy yik'oty yañtyakbä säkbä iweñlel bälñäk'äl/bäñäk tyi klumal, cha'añ mi amelaj tyi aläjuñ/sajl juñ yik'ojty iyejtyal.

- E'tyijib:
- E'tyijib cha'añ ts'ijb.
- Tyexelex
- Juñ icha'añ lakty'añ CH'ol
- Alä juñ
- Bojñijjib
- TSäyäk'
- Juñ

LAJKÄÑABÄ TYI LAKLUMAL.

Aläla tyi la'tyempejtyelel

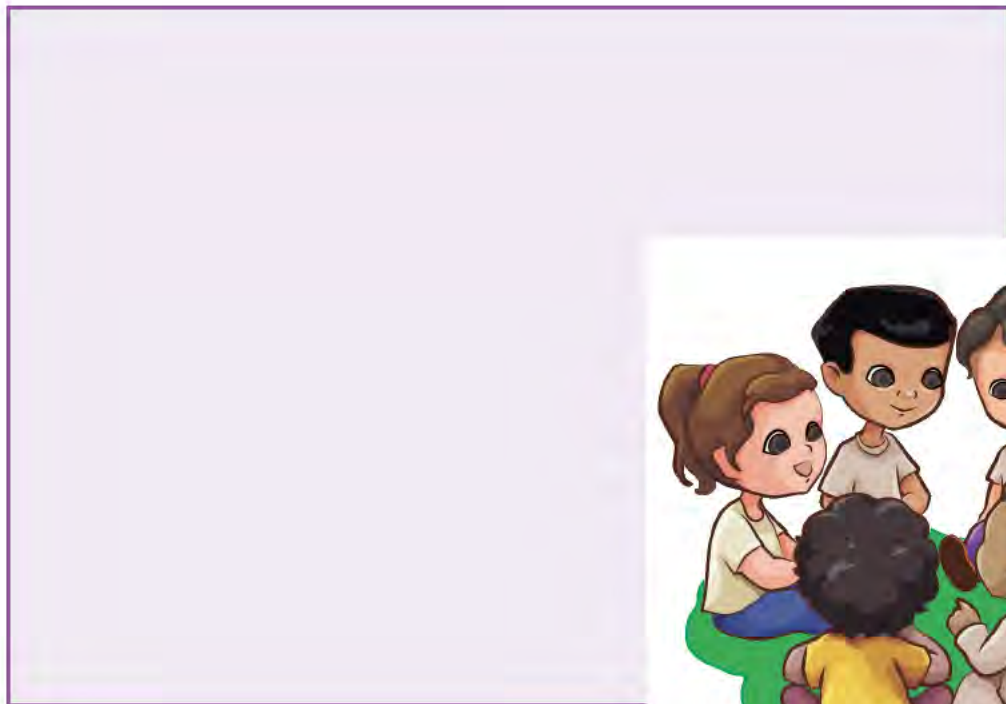
- Bajche' mi alotylaj jiñi puy
- CHuki ity'añ tyatyäl ña'äl mi la'ña'tyañ cha'an tsajbiletylaj tyi loty puy
- Bajche' mi ak'uxla jiñi puy tyi la'wotyoty
- CHuki ixajb mi k'añob tyi ya'lej puy
- Baki mi tyajlaj jiñ puy
- Jala mi la'lok'el tyi loty puy

JOYK' IÑ E'TYEL CHA'AÑ TS'IJB.

- Mi akajelaj tyi ty'añ Jiñi puy weñ sumuk.
- Mele iyejtyal bäl ja' muk'bä ik'uxtyäl tyi alimal.

CHajpañ abäj yik'oty api'älob che' joyoletyala mi la'buchtyäl. Jiñi awaj pasjuñ mi ikoltyañetyla la'k'añ bajche' tyi iwijlel jiñi ibuxil rasyosa. Ya baki mi ipäs ityi' jiñi limetyej jiñäch xk'eljuñ mi icha'leñ ty'añ jiñtyo mi ilaj ñumelob yälob iliyi:

- Majki mi chuk puy
- Chuki mi amel che' tsa'ix chujki puy.
- Bajche' mi ak'ux puy tyi awotyoty.
- Bajche' ik'aba' ixajb cha'añ weñ sumuk mi ak'ux
- Majki mi ich'äx puy

CHe' tsa'ix ujtyi awäl yik'oty api'älob, mele ili wolibä ak'ajtyibeñtyel:

- TS'ijbuñ chuki ty'añ añtyak tyi ityojlel puy.

- TS'ijbuñ bajche' mi ak'uxla jiñi puy tyi alumal.

- Mele jiñ iyejtyal puy che' añtyo tyi ja', o tyi pa' yik'oty che' lotybilix tyi tyojlel kixtyañujob.

- K'ele ili ch'ityoñob chonkolob/woliyob tyi ty'añ, chuki mi yälob .

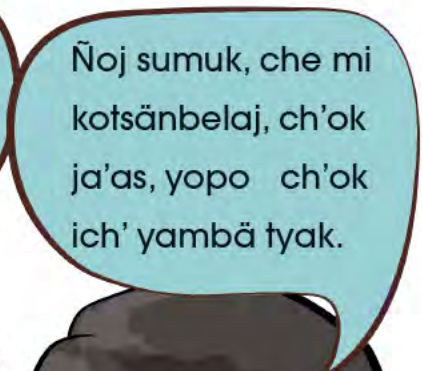
Akäñä jiñi puy

Käñäläch,
jiñi puy
tyajlaj tyi
jajpa'

Bajche' yu'bi tyi
k'uxol ibäk'tyal
puy.

Ñoj sumuk, che mi
kotsänbelaj, ch'ok
ja'as, yopo ch'ok
ich' yambä tyak.

- Xāñisañlaj mi añ jiñi jajpa' ya' tyi laj alumal, iweñ k'elelaj bajche' yilal jiñi puy.

JOYK'IÑ E'TYEL ICHA'AÑ IPEJKÄÑTYEL JUÑ

Pejkañ ili ñuktyäk'älbä ty'añ, o su'beñ awajpäsjuñ cha'añ mi ipejkabeñetyla, yom ñäch'äletyla.

Ipätyol/imelol jiñi bänäk/bälñak' puy.

Wajali weñ añ ixajb mi ikuxob jiñi puy, ñaxañ mi ichukob, mi yäk'eñob momoy ya' tyi wäyib, che' jiñi mi ity'obeñob iyok.

Mi yäl laktyaty Xmikel cha'añ weñ sumuk, mi ijuch'beñob ibäk' ch'ujm, mi iwolxiñob yik'oty tyumuty.

Jixku lakñojtye'el mi imich'añ mi ma'añik woch' yik'oty ch'ok ich tyi mal iya'lal puy. Jixku lajko' mi yotsabeñ ch'ok ja'as, ich'ok ñi-uk', momoy yik'oty pulem waj. Yañbä lakchuchu' muk' tyi a'leyaj mi ma'añik ixajb: mi ch'il ch'ok ja'as, pulem waj, wolxibilbä bäk' ch'ujm yik'oty tyumuty, yopol momoy, xperejil yik'oty ts'itya juch'bilbä tyikiñ ich.

TS'ijbuñ muk'bä ik'ajtyibeñety:

1.- CHuki ñaxañ mi imelbeñtyel jiñi puy che' mi ik'uxob

2.- Bajche' mi yäl laktyaty XMikel cha'añ weñ sumuk mi ik'ux puy.

3.- Jixku lakñojtye'el Bajche' mi yäl cha'añ weñ sumuk mi ik'ux puy.

4.- Jixku lajko' bajche' mi ik'ux puy.

5.- CHukoch muk' tyi a'leyaj yañbä lakchuchu' / lajko'.

6.- Majki ñumeñ sumuk mi ik'ux puy tyi yotyoty

JOYK'IÑ E'TYEL ICHA'AÑ TS'IJB

Pejkañ ik'aba' ili kuxultyobä bälñak'ältyak.

Puy

Muty

Pech/pex

CHityam

TYäñime'

Ña'al-ak'ach

CHityam

TYäñime'

Ña'al-ak'ach / ña' ak'ach

Puy

Muty

Pech/pex

- Ñäch'ty'añ bajche' mi u'bintyel iñaxañ yuk'el jujump'ejlel ty'añ.
- Ñusañ tyi ajuñ jiñi ty'añ cha'añ mi aboñe iñaxañ yuk'el , säkläbeñ ipi'al yañbä ty'añ lajalbä mi ityejchel yuk'el che' bajche ili:

TS'äkyisañ ili ty'añ

CHityam

TYäñäme'

CHich _____

TYä _____

CHi _____

TYäty _____

CHi _____

TYä _____

CHe' mi amele majlel yik'oty tyi yambä ty'añtyak tsa' bä
ats'ijbu tyi ajuñ.

Yorajlel k'ajtyiyaj/säklayaj

CHajpañla la' jula'.

- CHajpañ abäj yik'oty api'älob. U'biñ bajche' mi yäl awaj pasjuñ kome sametyla la'jula'tyañ añixbä ikolel, cha'añ mi yoñ'añ lajkäjñibal. Ñäch'tyañlaj yik'oty xuk'uletyla mi la'majlel, che' mi la'k'otyel yik'oty chuki mi la'wäl che' mi la'sujtyel.
- Yom mi la'jula'tyañ juntyikil xñaxañ xkolelob, añbä ikämbal, bajche' yom tyempäñtyel puy yik'ojty yañtyakbä bälñäk'äl añbä tyi laklumal, che' ja'el bajche' yom mi lajkäntyañ jiñ awa'tyäl ikuxtyälel añtyakbä tyi ja', pa' yik'oty tyi matye'el...

Mi kotyañety awajpäsjuñ, tsijbuñlaj
jiñ ty'añ samibä la'k'ajtyiñ.

TS'ijbuñ tyi ajuñ chuki mi ikajel ak'ajtyiñ ya' tyi yotyoty anixbä ikolel tyi alumal.

K'ajtyiyaj: Tatuch/yum.

- CHuki tyi k'iñil mi ilojtyel puy
- Majki mi mejlel iloty puy tyi ja' o tyi pa'
- CHuki mi lakäl che' mi lakloty jiñi puy
- CHE' mi lakloty puy, tyi orajach mi lakch'äx
- Bajche' yom ch'äxyäl cha'añ sumuk mi lajk'ux
- Bakityakbä jiñi ixajp
- CHuki mi laktyuk'beñ o baki mi lakäk'eñ jiñi puy
- CHuki yambätyak añ tyi ja' weñbä tyi k'uxol.
- CHuki yambä bälñäk' yom k'uxol añbä tyi matye'el.

- K'ajtyiyaj cha'añ yañbä bälñäk'äl añbä tyi laklumal

Tatuch

- Bakibä yañbä bälñäk'äl käm bilbä acha'añ tyi laklumal
- Chuki ik'aba tyi junjunchajp
- Bajche' tyi ik'uxol
- Chuki tyi uw/uj yujil kolel o pasel
- Chukoch wolix/chonkolix tyi jilel yañtyakbä ili bälñäk'äl tyi laklumal.

Tsa' bä ajli tyi jula'

- Wäle/wale chajpañ la' buchlib che' joyoletylaj. Weñ ñäch'tyañ muk' bä ikajel ik'ajtyibeñety awajpäsjuñ, che' bajche' iliyi:

- TS'ijbuñ chuki ts'a awu'bi tyi otyoty ya'bä tsajñiyetylaj tyi jula'.
-
-

- TYik'oñel bajche' yom loty puy, chäy yik'oty yañbätyak chumulo' tyi malil ja'.
-
-

- TYik'oñel bajche ñaxañ mi yälob che mi kajelob ilotyo puy yikoty yañbä bälñäk' añbä tyi matye'el.
-
-

JOYK'IÑ ETYEL ICHA'AÑ IPEJKÄÑTYEL JUÑ

Wä'le pejkañ ili ña'tyibal lak tyaty ña'ob
muk'bä icha'leñop loty puy.

Bajche mi cha'leñlaj loty puy

Yom abi mi lakña'tyañ lakch'ujutyaty che' mi
lakloty puy, añäch abi iyum jiñi chãñil ja',yom abi
xuk'uloñlaj tyi loty puy, mach abi yomik
CH'aploñtyikoñlaj ya 'tyi pa' o tyi ja', jisil abi mi
lakloty alätyobä/chutyobä puy, mach abi yomik
mi lakäsibeñ ityuñ jiñi puy jisil mi añ maki mi
icha'leñ pich ya' tyi tyi' pa'.

Che' mi ik'otyel tyi otyoty jiñi puy.

Mi ilojtyel tyi wäyel junp'ej ak'älel/a'bälel tyi
kolem pok', muk' abi la'ko ts'abeñ ik'ux iyopol
momoy ya' baki mi iwäyel, junp'ej ak'älel/abälel
mi itya'añ lok'el lum ok'ol o ibi'bi'lél,cha'añ weñ
säk mi ik'uxtyäl tyi ich'äxyäl jiñi puy cha'añ weñ
sumuk mi lajk'ux yom abi mi
yotsabeñtyel ts'itya pulembä
woch,mi ijuch'beñtyel iyopol
momoy cha'añ tsitya tyity iya'lél,
mi isejlubeñob ochel ch'ok ja'as,
mi ijuch'beñob ochel ts'itya ich, mi
ibik'tyi tsepbeñob ochel iyopol
xperejil.

CHuki tsa' ajli ila tyi pejkaya. Yom mi awäle che' jiñi mi a ts'ijbuñ ilayi.

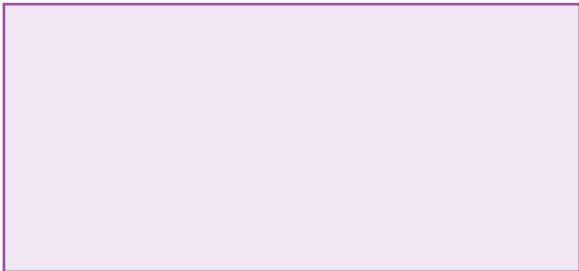
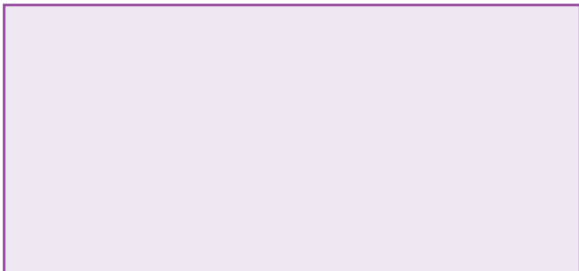
JOYK'IÑ E'TYEL ICHA'AÑ TS'IJB

Pejkañ ili tsolob ts'ijb wolibä ak'el ila tyi ajuñ, ya' tyi ityej mi kajel a ts'ijbuñ mi añ o ma'añik ya' tyi alumal, yik'oty bajche' yilal o bajche' yu'bil tyi k'uxol . K'ele jiñi melbilixbä.

Bälñäk'ältyak añbä tyi laklumal	Añäch / ma'añik	Bajche' yilal o bajche' yu'bil tyi k'uxol
Xmojtyoy		
Ch'aj ch'ib añbä tyi tyi' pa'tyak		
Chapäy	añäch	Sumuk / añ ich'ixal ipaty
Xk'añ-ej		
Ch'ajuk'		
Xpatye'		
X-axäñtye'		
X-ik'ujts.		

TS'ijbuñ bakibä yambä weñbä bälñäk'äl mi ak'uxe tyi awotyoty.

YORAJLEL TS'IJB

TS'ijbuñ chukiyes mi ak'el wä' tyi lok'om/ yejtyal.

- Much'kiñ la'bä tyi ux-uxtyikil o che' bajche' mi yälbeñetyla la'waj päsjuñ, säklanlaj ya' tyi yotyotylel k'eljuñ, ty'añtyak, che'bajche' iweñlel we'el/uch'el, su'beñ ipejkañ awajpäsjuñ.
- TS'ijbuñ tyi tyäk'älty'añ tsabä ipejkaj la'waj päsjuñ, che' bajche' ili ipäsoñib:

CHe' mi jk'uxlaj puy weñ k'ok' abi lakkäk'tyal/bä'tyal

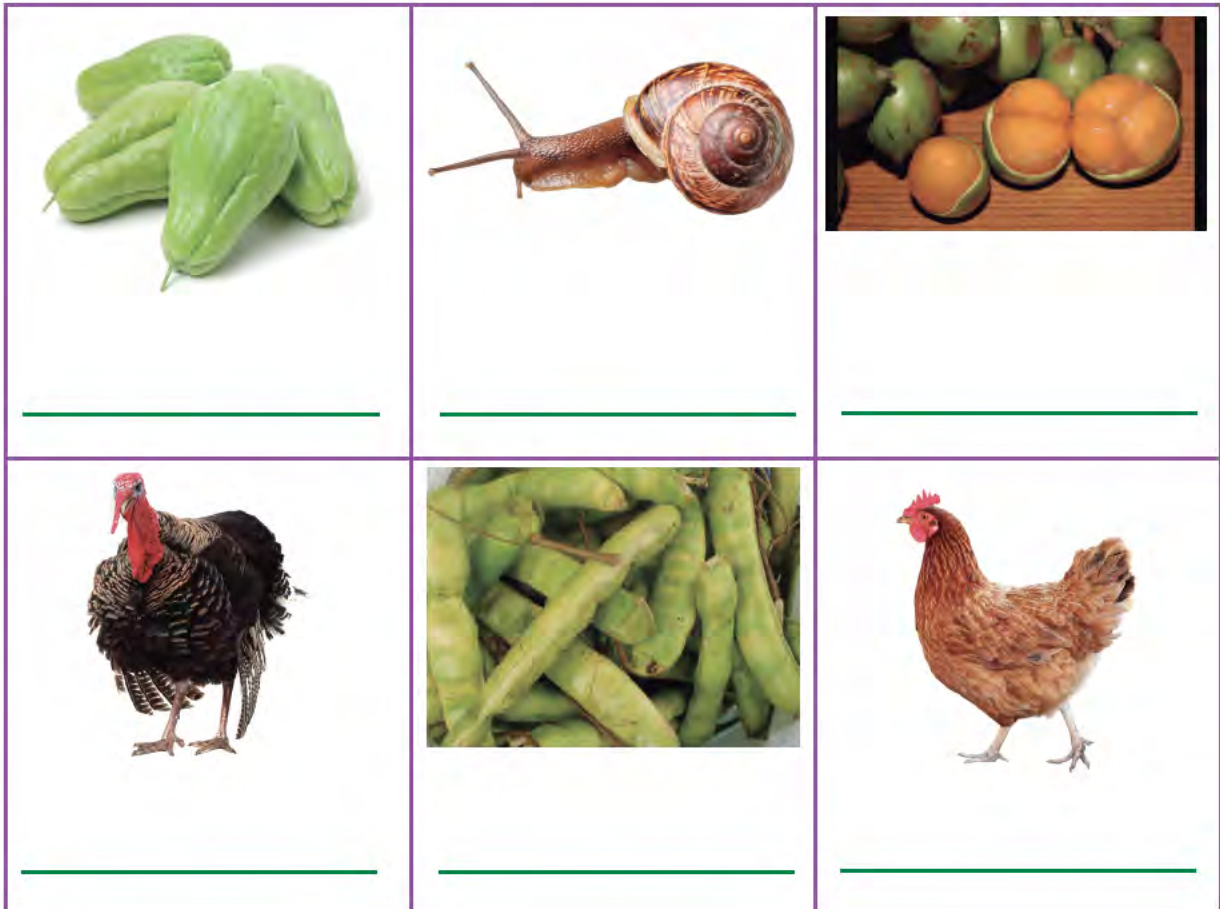
**Alä yik'oty api'älob jiñi weñbä tyik'oñel cha'añ mi
lajkäñtyañla ja', pa'tyak yik'oty matye'eltyak tyi laklumal,
che' jiñi mi ats'ijbuñ ila baki säpältyak yajñib ts'ijb,
bajche' iliyi:**

Ma'añik mi kchok machbä weñbä che' bajche' tsuku bux tyi mal ja',
che'eñ ksi'im.

TS'ijbubeñ ik'a'ba ili bälñäk' wolibä ak'el jiñäch muk'bu iyäk' jiñi lum matye'el, ja' yikoty tyälembä tyi aläk'äl.

- TS'ijbuñ uxp'ej tyäk'älty'añ, k'añäj jiñi ty'añ tsa'bä ats'ijbu.

CHe' bajche' ili:

CHonkol/woli isäklañ ibuk'bal juñi muty.

K'ele jiñ iyejtyal bälñäk'äl/bäñäk'äl.

- Xotyñup'u/woxñup'u tyi chächäkbä awe'tyijib ili weñbä ibäl lakñäk' /laj bälñäk' añbä tyi ilumalob xCH'ol.

**Mele yämbä iyejtyal aläk'äl, o bätye'el weñ bäl tyi k'uxol.
Che' jiñi lotyo tyi yajñib atroñel/awe'tyel**

JOYK'IN̄ ETYELCHA'AÑ̄ IPEJKÄNTYEL JUÑ̄

BETS'EAK'

Ñopo awäl ili betse-ak'tyak.

Ili ts'uñuñ mi its'u'

Its'ajel ñich'

TS'usu' Ili ts'usu'

weñ tsaj Jiñ cha'añ̄

ts'uñuñ

Mi uts'u ili ñich'ts'usu'

TSepe ats'ak

TS'aja ats'ak

Jiñ ats'ak tsa'bä

Atsepe jap-eñ̄ itsajel.

Jiñi laktyaty xtyatyäl

Wayäl tyi eñtyäl,

Yomix chumtyäl

Tyi k'älä bujtyäl.

JOYK'IÑ E'TYEL ICHA'AÑ TS'IJB

- K'abä'lel ixajb ya'lej puy.
- TS'ijbuñ ik'aba' ixajb ya'lel puy.

WUTY LAKE'TYEL/TROÑEL.

Tyi melol/ipätyol alājuñ/sajl juñ

- Much'k'iñla'bäj tyi ux-uxtykil o che' bajche' mi ikoltañetyla la'waj päsjüñ, cha'añ mi la'mel/amelaj junk'ej juñ ambä its'ijbal baki mi ipäs iweñlel pejtyelel lak buk'bal muk'bä iyäk'eñoñla lajkuxtyälel ila tyi pañumil. Yik'oty mi ats'ijbuñ bajche' yom mi laj kãñtyañ cha'añ mañik mi ijilel.

- Che' mi päjtyel jiñi alä juñ yom tyi la'tyempejtyel mi asäklañlaj ty'añ muk'bä isu'b tyik'oñel, ña'tyibal tyi lakbälñak'.

E'TYEL/TROÑEL MUK'BA IMEJLEL.

Yombä ipäs jiñi alä juñ:

- Bälñäk' ya'bä tyilem tyi matye'el (pimel, bätye'el yik'oty yambätyak)
- Bälñäk' añbä tyi jajpa'.
- Bajche' kãntyäntyel jiñi chubätyak weñbä tyi k'uxol cha'añ ma'añ mi ijilel.
- Pejkañ ili ty'añ bajche' mi amelaj jiñi aläjuñ.

Weñ iyejtyal/lok'om.

Ipaty jiñi juñ.

Kolembä ty'uñulbä /ñukbä ik'aba' juñ.

Ibäl.

iyopol.

Muk'ix añusañ tyi säkbä ajuñ, pejtyelel tsa'bä
k'ajtyibeñtyiyety mi la'ts'is cha'añ mi la'komol ña'tyañ baki
mi la'puk, mi junk'ej tyi iläjsib juñ, junk'ej cha'añ mi ipejkañ
la'pi'älob yik'oty tyi yotylel
tsäkayaj tyi la'lumal, o jiñi tsajñibä
la' julatyañ.

IWUTY LAKE'TYEL/TROÑEL:
IBÄLNÄK'ÄL
AÑBÄ TYI LAKLUMAL CH'OL

JOYKIÑ E'TYEL CHA'AÑ IPEJKÄNTYEL JUÑ

ÑA'TYAYAJ

- Yom mi lakñop junp'ajl cha'p'ajl ili ñä'tyayaj, cha'añ mi amel abajñel cha'añ, che'li:

Yujil wejlel
mach yujil kisiñ
mi yotsañ pechelbä iñi'
tyi mali ulu'
imach chityamik.

Mach yujil we'el
che' k'iñijel
mach yujil ty'añ
che' k'iñejel
muk'ach iyäk'oñlaj tyi soñ

Pär pärña' muk'tyi wejlel
tyam lñi' bajche' akuxañ
mi ñumeltyak ijoch'e ñich

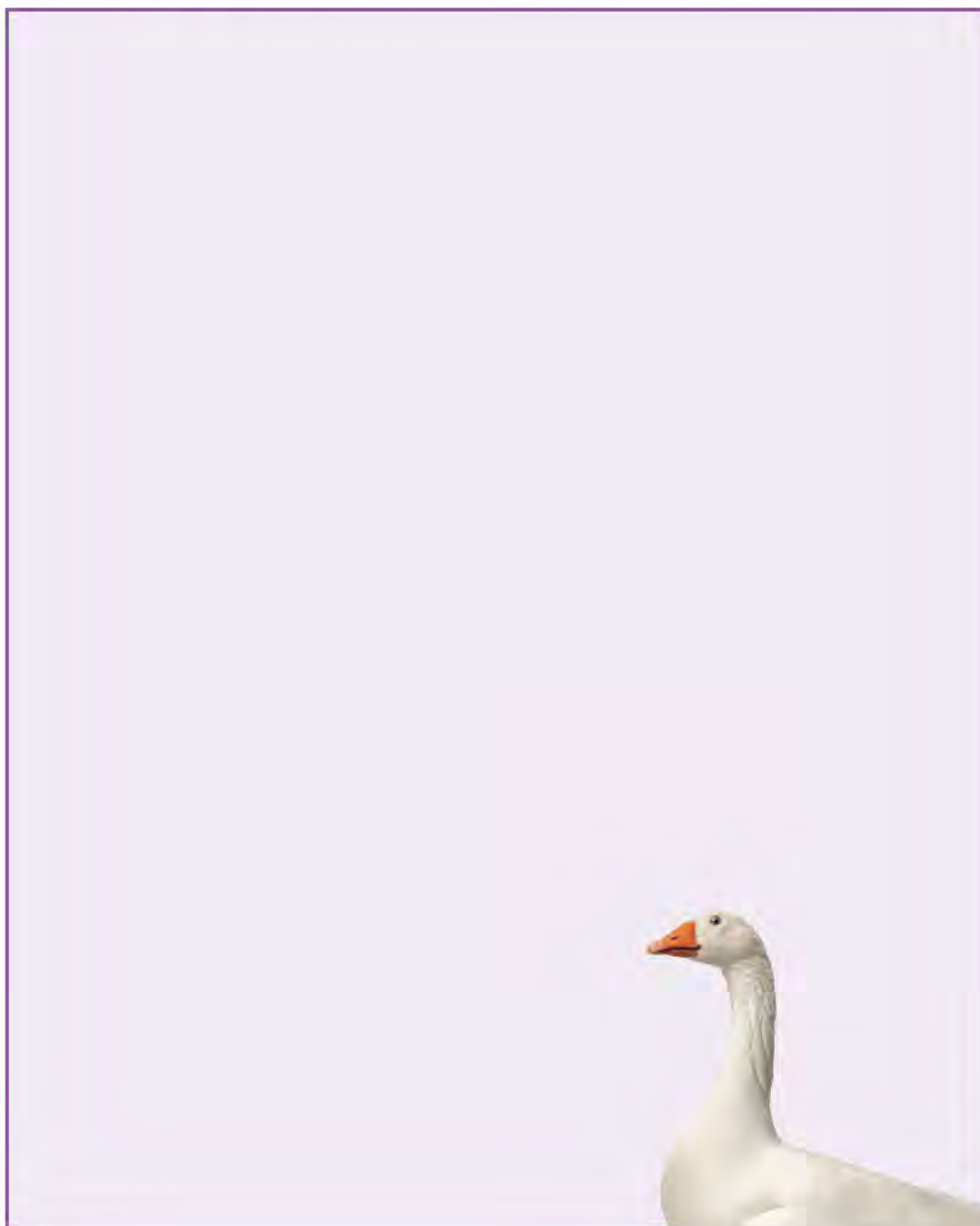
Bajñel k'elol ñopjuñ

Ili bajñel k'elo'ñopbaläl jiñäch baki mi ikajel ap'äk ak' /tsäp jutyiñ tsa'bä añopo tyilel che' tsa' lajk'ele bäkibätyak jiñi lak bälñäk' muk'bä laktyaj tyi matye'el, tyi mali ja.

- Jkäñäl ty'añ tsajalbä cha'añ mi ilojtyel puy
- Mi imejle kmelben ik'aba' bälñäk'äl
- Mi imeljel kmelbeñ ik'aba' bätye'eltyak
- Kujil bajche' mi lak lotye o lak tyuk'e jiñi ibäl lakñäk'
- Mi kmele tsijb tyi lak ty'añ CH'ol.
- Kujil chuki ye'tyel jiñi alä juñ iwuty ketyel
- Mi imejlel kpejkañ lak ty'añ CH'ol.
- Muk`oñ tyi troñel /e'tyel tyi mali yotyotylel k'eljuñ.

Ñumeñ uts'aty	Weñ uts'aty	Uts'aty

- TS'ijbuñ ilayi bajche' mi ichajpañ ipech a ña' cha'añ mi iwe'sañetylaj:

TYi imal ili säpältyakbä yajñib ts'ijb, ts'ijbuñ alä/chuty ñuktyäk'älbä ty'añ tsa'bä ityem aläyob pejtyelel api'älob che' bä Tsa' ajli tyi jula', che' bajche' iliyi:

Tyik'oñel tsa'bä awu'bij tyi jula'

- Mach yomik ch'aploñtyikoñlaj ya tyi pa' o tyi ja' che' mi lakloty jiñi puy, yom yäl, jisil abi pich, tya', tyujb, chok cheñek ya tyi ja', o tyi tyi pa' kome bäk'eñ mi yäk'eñoñlaj TSikopusik'al iyum jiñi ja'.

- Mach yomik mi lakloty alätyobä/chutyobä puy kome...

UXMUJCH'

IJUNP'EJLEL ICHAJPÄJIB PÄSJUÑ

Yäñäl ty'añ kujilbälaj CH'oloñbälaj.

Ila tyi chajpäjib päsjuñ mi kajel akäñ yambätyak yäñälbä lakty'añ CH'ol, jiñche'/kome uxchajp la' kujil yäñäl ty'añ xCHoloñbälaj, mi kajel ats'ijbuñlaj tyäk'älty'añ, ka'bäl tsijib' ty'añ muk'bä añusañ tyi junk'ej kartoñ juñ cha'añ mi lakäk' tyi kajñel tyi laklumal.

- E'tyijib:
- E'tyijib cha'añ ts'ijb.
- TYexelex
- Juñ icha'añ lakty'añ CH'ol
- Kolem wech juñ
- Bojñiji'b
- TSäyäk'
- Juñ
- Kartoñ jui
- Lojtyibty'c

JOYK'IN̄ E'TYEL CHA'AÑ TS'IJB.

Se'ty'e jiñi xäjk'ubilbä tyäk'älty'añtyak ya'bä añ
tyi wäk'ejlel se'ty'e' juñ. **R6**

- Päk'ä jiñi xajk'ubilbä tyäk'älty'añ. Wä' tyi ajuñ

LAJ KÄÑÄBÄ TYI LAKLUMAL.

- K'ele ili junp'ej ty'añ choñkolbä/wolibä/yäkelbä icha'leñob lakpi'älob

Jatyety Chuki
awujil

Joñoñ
kujil ikupol
jaläl

Baki
amajle ijk'äl

Mi ikajel
kmajlel ktyuk'
ch'ijch'um

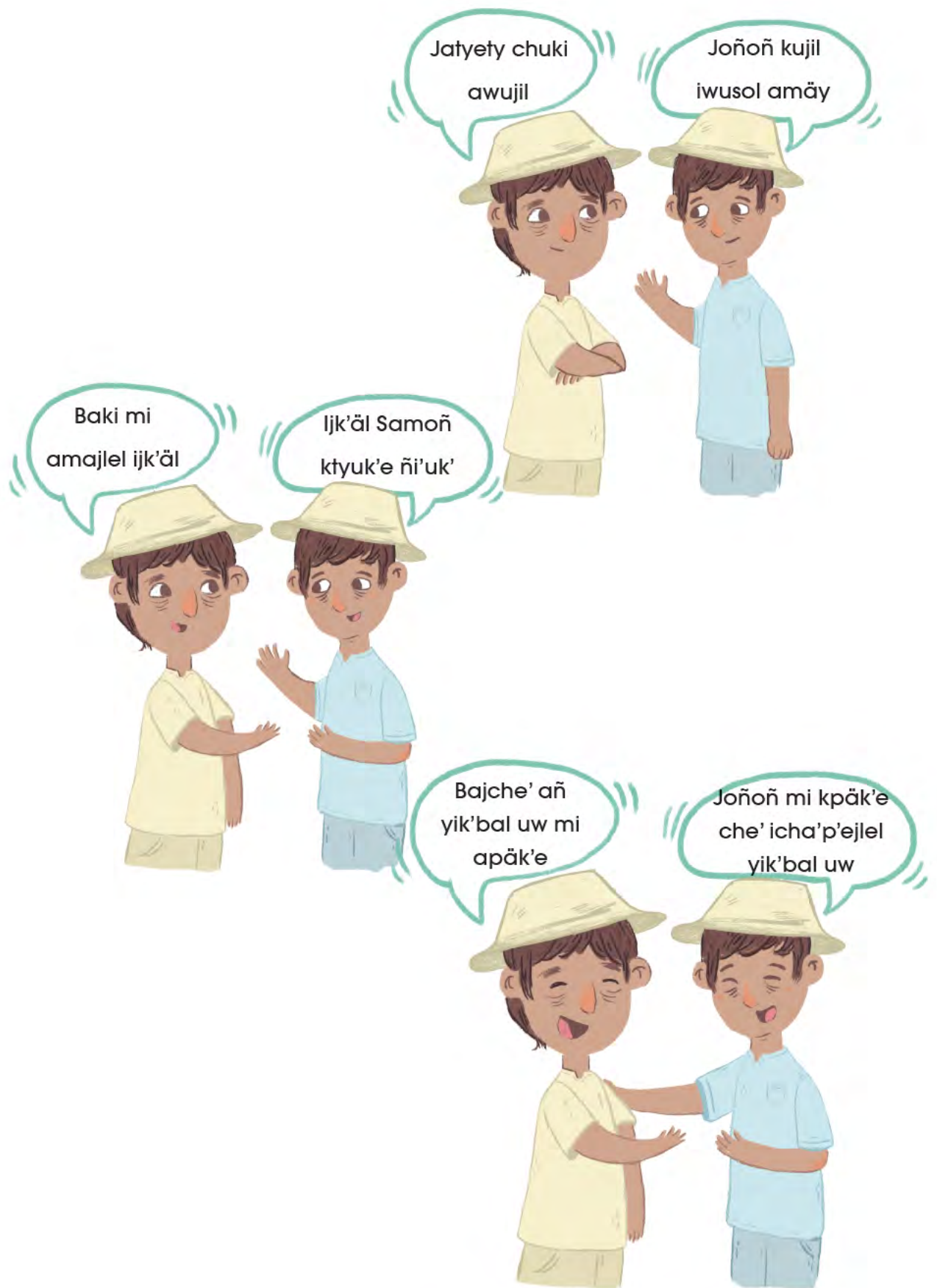

bajche'ki
añ uj apäk'e'

joñoñ kpäk'e'
che' cha'p'ej
ipetyel uj

Che' tsa'ix ujtyi apejkañlaj yik'oty ak'elaj ilibä lakpi'älob bajche' choñkolob/woliyob tyi ty'añ, mi akajel acha'leñlaj ilibä k'ajtyibeñtyel.

- Alä chuki mi yälob ili wiñikob.
- Säklañ bakibä ty'añ machbä tsa' aña'tya, yom asäp ts'ijbuñ tyi iye'bal jiñi ty'añ machbä akäñäl.

- Añba awu'bi tyi alol jiñi yäñältyakbä ty'añ tyi alumal. Jatyety chuki ik'aba' mi asu'beñ ili bätye'el _____

Añba yañbä ik'aba' mi isujbeñtyel _____

- Komol pejkañ awik'oty apäsjuñ ili tyäk'äl ty'añ .

1. - Jiñi alä ch'ityoñob maxtyo jiñik tsätsbä e'tyel mi imel jiñi jaxyo kuch moral.

2. - Jiñi alob machtyo' ba'añ mi cha'leñ tsätsä troñel jiñ jaxyo kuch moral.

CHukoch yäñältyak mi yäjlel jiñi tyäk'älty'añ.

JOYK'IÑ E'TYEL CHA'AÑ IPEJKÄÑTYEL JUÑ

Su'beñ awajpäsjun cha'añ akomol pejkañ ili ñuktyäk'älbä ty'añ ,ñäch'älety awu'biñ majlel bajche' choñkol ipejkañ, ya'i mi atyuch'e' majlel tyi ak'äb baki woli ipejkañ majlel awajpäsjuñ.

Otyoty

Che' mi imejlel jiñi lechi'paty otyoty ñaxañ mi tyujk'el xañ, p'otyo' , mi itsepbeñtyel itye'el , yikoty mi ipamuñtyel ilumil.

Ya'i mi its'äpbeñtyel iyoyel , cha'añ mi wa' chokontyel. Che' tsa'ix ujtyi mi iletsanbeñtyel iyopol, mi its'iso' yik'oty muk'ix isety'uñtyel iyopol cha'añ lajal mi ikäytyäl.

Sa'ix ipejkäj awajpäsjuñ, wäle ocheñix abajñel apejkañ, weñ k'am/tsäts mi apejkañ, che' jiñi mi awäl chuki tyi aña'tyä.

Pejkañ ja'el ili ñatyayaj.

Ña'tyayaj

Añ ibäk'
imach chityamik
mi ñäk buchtyäl
imach ajty'ulik
chuki jiñi

Muk'tyi ch'oj
imach lukumik
Muk'tyi tyuñ
imach uch'ik
chuki jiñi

Jämjämñaj, äch'äch'ñaj
Jo'k'ol tyi chañ
tsoyol che' ma' ak'äne'
mi akäche' mi
yujtyel.
chuki jiñi

Chuki chuki
ñaxañ motso'
ya'i mi lok'el iwich'
cha'añ mi wejlel
chuki jiñi

JOYK'IN E'TYEL CHA'AÑ TS'IJB

- Wäle tsa'ix apejkä jiñi ña'tyayaj , mi akajel apäty/amel acha'añ.

CHe' mi acha'leñ jiñi ña'tyayaj, ñaxañ mi asäkläbeñ bajche' yilal, chuki mi cha'leñ, baki chumul yik'oty ikolel, ityamlel che' bajche' yambätyak, che' je'el baki mi k'äjñel.

Pejkañ ili tyäk'älty'añ , k'ele bajche' mi päntyäyel tyi ñatyäyaj, ñaxañjaxyoj mi ats'ijbuñ bajche' ili:

Säktye' /säkyäxtye'

Mi kolel tyi jamil , tyoj bichil tyi k'elol che' tyekel/ wa'al, mi sejk'el tyi petsel uw cha'añ ma'añ mi joch'añ, tyok'ej k'äñla tyi päty otyoty.

- CHe' tsa'ix ats'ijbuj yomäch awuts'aty ts'ijbuñ bajche' ili, iyom aboñe' iyejtyal.

Mi kolel tyi jamil,
tyoj bichil tyi k'elol che' tyekel/
wa'al, mi sejk'el tyi petse uw
cha'añ ma'añ mi joch'añ, tyok'ej
k'äñla tyi päty otyoty.

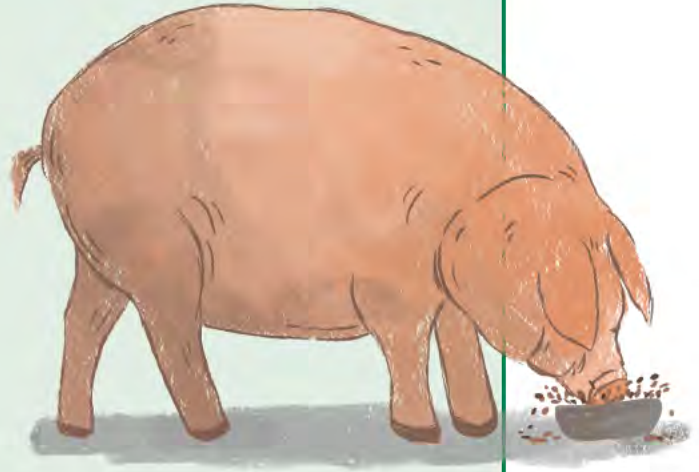
Chuki yes

Säktye'

CHityam

Ili aläk'äl mi lok'el tyi
xämbal, che' mi ty'uñ majlel
bij cha'añ mi sajkañ majlel
chuki mi bi'tyi k'ux ñumel,
chuki mi tyaje' tyi pamil/
pañil jiñ che' bo'yemix tyi
ñup'ol jiñche' mach yomix
chäk k'ux ixim, yomix iboñ-
ibä/ tyi paty otyotylel, tyi pa'
yik'oty tyi matye'el.

CHe' weñ kolemix ili mañtyikaty muk'ix ikajel ik'elob
cha'añ itsäñsañob cha'añ mi k'uxob tyi we'el yik'oty mi
ch'ilob.

- TS'ijbuñ ja'el/je'el bajche' yilal jiñi chityam baki chumulety.

YORAJLEL K'AJTYIJAJ/ SÄKLAYAJ

Mi kajel la' k'ajtyiñlaj yik'oty jiñi añobixbä ija'bilel.

- Ya' baki tyem much'uletylaj mi kajel achajpañla'abä cha'añ mi la'majlel tyi jula' tyi iyotyoty lakpi'äl tsa'bä la' yajka/apäk'alaj, cha'añ mi la wu'biñ mi ik'añol iyäñälel lakty'añ.

- Komol alälaj majki mi amajlelaj ajula'tyañ tyi alumal, cha'añ mi awu'biñ bajche' mi yäjlel ik'aba' chu'bätyak tyi yambä yäñälbä ty'añ.
- Yom mi asäklañlaj cha'tyikil, uxyikil ñoxo'ixbä cha'añ mi añäch'tyañlaj bajche' yujilob ty'añ , weñ u'biñ mi añ yäñältyakbä ty'añ mi iyälob.
- Che' mi amajlelaj tyi jula' yom mi ach'añlaj majlel baki yomla we'tyijib ch'añ akaxlañ mi alotye'laj jiñi ty'añ, cha'añ mi acha' ñäch'tyañlaj tyi yotylel ak'eljuñ..

- Komol ts'ijbuñlaj chuki mi akajel ak'ajtyibeñlaj jiñi lajkolelob.
- Su'beñ awajpäsjuñ cha'añ mi kotyañetylaj cha'añ mi la'komo ña'tyañla chuki mi kajel ak'ajtyiñ. La' its'ijbuñ awajpäsjuñ , che'jiñi jatyety mi ts'ijbuñ ilayi:

- Yom ak'ajtyiñlaj baki tyilemob ityaty iña'ob, mi añ iyu'biyob yäñältyakbä ty'añ che' muk'ob tyi komol ty'añ.
- K 'ajtyibeñlaj ja'el/je'el baki ch'ojoyol iyum, iko'ob/itatuch, ichuchu'ob tyi lok'iyob tyilel.
- TS'ijbuñ yäñalbä ty'añ , mi tsa' atyaja awu'biñ, che' choñkol/ woli/yäkel tyi ty'añ jiñi lakpi'äl.
- Yom ak'ajtyibeñlaj mi añ yäñäl ty'añ ikäñäbä jiñi chuñkelbä/wolibä ak'ajtyibeñ junp'ej ty'añ.

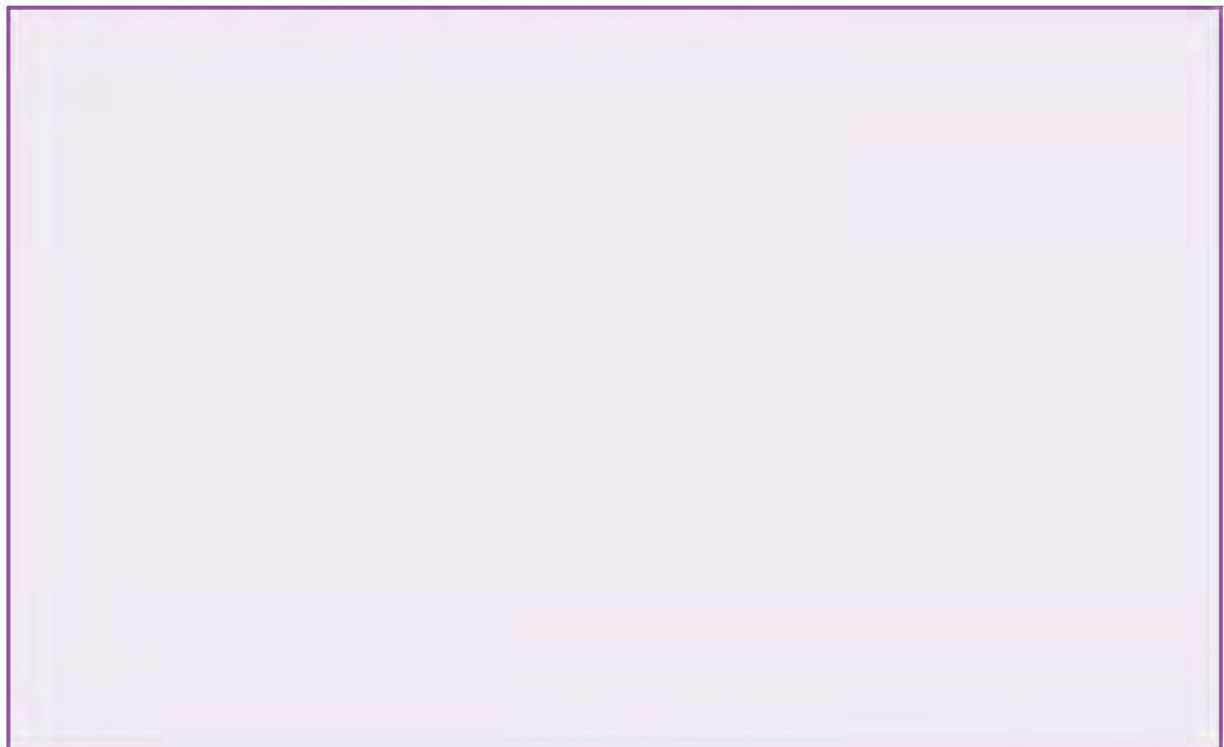

- Boño baki chumulob jiñi XCh'olob wä' tyi laktyejklum .

TS'ijbuñ ik'aba baki chumulety: _____

Bajñe melbeñ iyejtyal ilayi baki chumoloñla:

YOJK'IÑ E'TYEL ICHA'AÑ IPEJKAYA JUÑ.

- Pejkañ ili ñuktyäk'älbä ty'añ awik'oty awajpäsjuñ, ty'uñu majlel bajche' chonkol /woli ipejkañ majlel, säp jutyiñ ty'añ machbä akäñä jiñäch yäñälbä.

Su'boñel

Añ junkojty kñoxi' ña'chu
 TSa' ik'ele pañämil iyal
 ak'bi chäbiji tsa' jajwi
 wäkojty jiñi kalä chityam. Tyi
 ichap'ej
 k'iñ ijajwel tsa' chämi
 chänkojty.

Su'boñel.

Añ junkojty kña'chityam
 TSa' ik'ele pañämil iyal,
 a'bi chäbiji tyi jojchi
 wäkojty yalo' chityam, tyi
 ichap'ejle k'iñ tyi chämi
 chänkojty.

- TS'ijbuñ ajuñ jiñi yäñälbä ty'añ tsa' awu'bi.

JOYK'IN̄ E'TYEL ICHA'AÑ TS'IJB

Se'tye' jiñi bik'tyi wel wel juñ muk'bä iyäsiñtyel añbä ya' tyi iwuk'ejlel sety'e' juñ. Cha'añ mi awäsiñ yik'oty api'äl tyi k'eljuñ. Ya'i mi ikajel aweñ kãn yänälbä ty'añ muk'bä ik'äño'b xCH'olob. **R7**

1.- Sety'e' tyi tyexelex, jiñi iwuk'ejlel sety'e' juñ, bityi sety'e' tyi ipejtyelel.

2.- Che' mi awujtyel yom asäklañ añujp cha'añ akajela tyi ñak/alas.

3.- Ma'añ wokol tyi asiñtyel:

- Apäkelaj jiñi baki ñämeñ iyejtyäl jiñi bityi wewel juñ.
 - Che' mi la'wujtyel, muk'ix aji'laj cha'añ akajel tyi ñak/alas.
 - Yom aji'ela, junjuntyikil mi alotye' junk'el weweljuñ, ya'i muk'ix ajamla jiñi päkälbä juñ, cha'añ mi ak'ele' chuki tyi yänälbä ty'añ tsa' lok'i.
 - Chejiñi muk'ix akomol ts'ijbuñ tyi ajuñ tyäk'älbä ty'añ baki mi lak'äne' jiñi yänälbä ty'añ.
 - Che'äch mi lakbele' asiñlaj majlel.
-
- TS'ijbuñlaj chap'ej uxp'ej tyäk'äl ty'añ baki ak'äne'laj yänälbä ty'añ:

- TS'ijbubeñ ik'aba' ili wolibä ak'elbeñ iyejtyal ilayi. Mi añ yämba bajche' mi iyäjlel ts'ijbuñ ja'el.

- Komol k'ele ili yejtyal añbä wä'i, cha'añ mi awäle' chuki mi atyaj tyi k'elol, mi awäle' ja'el bajche' yom alol tyi yänälbä ty'añ, cha'añ mi ak'el ichajp bajche' yujil alol.

- TS'ijbuñ tyi ajuñ pejtyel ty'añ tsa'bi awu'bi, yik'oty mi añ yänältyakbä bajche' iyälob yañbä lakpi'älob xCh'olob.

YORAJLEL TS'IJB

Kome/jiñche' tsa'ix asäklaj,
tsa'ix la wu'bi cha'añ mach
juñlajal mi lakchaleñ ty'añ.
Yom tyeñe tsajal acha'añ
iyäñälel jiñi lakty'añ joñoñla
xCH'oloñbälä, che'ku
uxchajp lakyäñälty'añ añ
icha'añ Tila, Tumbala yik'oty
Sabanilla.

- Su'beñ awajpäsjuñ cha'añ mi its'ijbuñ ya' tyi ikaxlañ ts'ijbujib,
chuki tyi yäñälbä ty'añ añ awu'bilaj.

TS'ijbuñ ilayi jiñi tsa'bä its'ijbu awajpäsjuñ tyik kaxlañ its'ijbujib

**Jiñi awajpäsjuñ mi kajel ipejkañ ili ts'ijbu'bilbä tyi iyopol
ajuñ, yom weñ ñäch'ä achikiñ cha'añ mi awu'biñ mi añ
yänälbä ty'añ baki woli/chonkol tyi ipejkäntyel
awajpäsjuñ,**

Joch' ixim

CHe'bä tyi chämel uw
Mi ik'ajob ili ixim
Mi ityaje' joch'.
Jiñi joch' ixim

Ma'añik mi ik'uxob wiñikob,
Mi yäk'eñob chityam.
Che' ja'el joch' ixim
Ma'añik mi ik'ux ak'ach,
Kome mi ik'el
CHa'añ joch'ix.
CHe'bä woli tyi joch'
TYänäkña mi iyajlel ijoch'il,
Jiñ cha'añ muty, pech, ak'ach
Ma'añik mi ik'ux.
Loñ weñäch ijomoch'al
TYi k'elol ili joch' ixim.

Joch' ixim

CHe' sajtyel uj
Mi ik'ajob jiñi ixim
Mi ityaje' joch'.
Jiñi joch' ixim

Ma'añ mi ik'uxob kixtyañujob
Mi iyäk'eñob chityam.
Che' je'el joch' ixim
Ma'añ mi ik'ux ak'ach
Jiñche' mi ik'el
CHa'añ joch'ix.
CHebä choñkol/yakel tyi joch'
TYänäkñaj mi iyajlel its'ubil,
Jiñ cha'añ muty, xpex, ak'ach
Ma'añ mi ik'uxe'.
Loñ uts'aty ijomoch'al
TYi k'elo ili joch' ixim.

- Much'much' chajpañla'abä, ya'i mi la komol k'el, yik'oty mi la'cha'pejkañ che'jiñi Tsołts'ijbuñlaj jiñi yäñälbä ty'añ tsa'bä la'tyaja lak'el ila baki tsa' pejkäñtyi.

Tsol ts'ijbuñ ilayi jiñi yäñälbä ty'añ tyi tsa'bä añäch'tyäl

- TS'ijbuñ ilayi ik'aba' jaychajp yäñälbä ty'añ mi jk'äñlaj tyi ty'an Xch'oloñbälaj:

- TS'ijbuñ bakibä ichajp yäñälbä ty'añ tsa' la'käñä o mi la wu'biñ tyi alumal.

Wäle mi ikajel ats'ijbuñ bajche' mi iyälo'b tyi Tila,
Tumbala yik'oty tyi Sabanilla jiñi yänältyakbä ty'añ:

Yänältyakbä ty'añ tyi CH'ol

Tila	Tumbala	Sabanilla
Choñkol	Woli	Yäkel

JOYK'IÑ E'TYEL CHA'AÑ IPEJKÄNTYEL JUÑ

Yäñälbä ty'añ

Añbi wajali juntykil lakäskuñ tsa' abi majli tyi xämbal tyi Tumbala che'jiñi tsa' abi k'oty tyi junp'ej chuty lum tyi jula'; tsa' ik'ele tyi paty jiñi otyoty weñ añ abi iwuty jiñi ch'ijch'um ya'i, che' jiñi tsa' abi ik'ajtyibeñ iyum otyoty mi muk'tyo imejlel ichoñbeñ jiñi iwuty ak'; mach abi yom tsa' yu'bi lakchich; CHE'ku mach abi utsaty tsa' ijak'ä lakña', che' abi tyi iyälä bajche' ili:
-Kukuxme-bä, mach ty'ojolix muk'ety tyi ty'añ, cha'añjach ma'añik wä'añ kp'iäl, mu'kuj a'tyaje'majlel acha'añ". CHE' abi tsa' su'beñtyi. che'ku jiñi ch'ijch'um ñi'uk abi mi isu'beñob tyi Tumbala.

- Alälaj chukoch weñ yom lakäjñe' yäñälbä ty'añ, cha'añ imejlel kna'tyañlaj isujm bajche' yujilob ty'añ lakpi'älob Xch'olonbälaj.
- Su'beñlaj awajpäsjuñ cha'añ, mi isu'beñetylaj mi añ yañbä yujil bajche' ujtyem lakpi'älob machbä ikäñäyob mi yäñäl lakujil ty'añ xCH'oñbälaj. Yom aweñ ña'tyañlaj yik'ojty aweñ käne'laj.

JOYK'IÑ E'TYEL CHA'AÑ TS'IJB

Pejkañlaj ili junp'ej ty'añ tyi ityojlel xmatye'muty, yom aweñ ñajtyañ chukoch woli/choñkol tyi lajmel/jilel. ma'añix baki kweñ kilalaj/k'elelaj.

Pejtyel k'iñ yom at'sijbuñ junjunp'ej ty'añ tyi ityojlel xmatye'muty, su'beñ ikotyañety awajpäsjuñ.

Xpäm

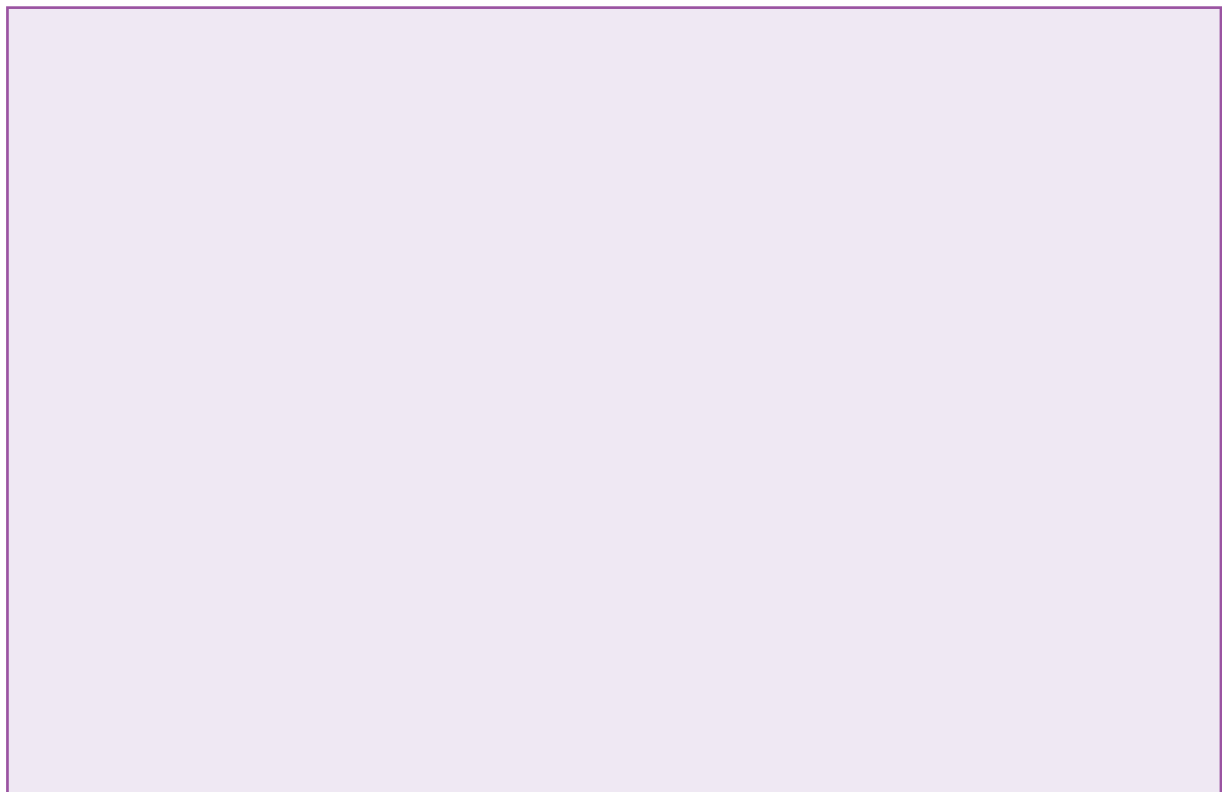
Wajali weñ tyila tyilal xmatye'mutytyak
Wäle'chuñkelix/woliyix/yäkelix tyi jilel/lajmel, kome
ma'añix ñojtye'el,
baki yomob p'ojlel; ma'añix baki yom ipätyob ityuñijib,
Tsa'ix putsityak' majlel baki añtyak ñojtye'el.
Añ junkojty muk'bä kweñ mulañ ik'aba' xpäm.
Jiñi xpäm weñ lekax/k'otyajax ik'ukmal, weñ tyam chojañ
iñi' yik'oty ka'bäl its'ijbal.
Bixetyikachix mi jk'ele tyi ch'ujuñtye'el;
Jiñ cha'añ yom la kweñ kãñtyañ, cha'añ muk'tyo ik'elob
xtsijib kolelob.

- TSa'ix ujtyi apejkañ ili junp'ej ty'añ wäle yom akomol al chuki tsa' aña'tyalaj, ya'i yom ats'ijbuñlaj ili k'ajtyibeñtyel.
- CHukoch mach yom ktsäñsañlaj jiñi xpäm _____

- TS'ijbuñ mi aña ak'ele ili xpäm: _____

- Boñoj iyejtyal xmatye'muty akäñäbä..

- Ya' tyi ajuñ ts'ijbu'beñlaj ik'aba' xmatye'el muty akäñäbälaj, yom ats'ijbuñ ja'el/je'el bajche' yilaltyak yik'oty baki añaobtyak.

Ilayi muk'ix akajel amel awe'tyel/atroñel, cha'añ apaty karton juñ.

- TS'ijbuñ tyäk'älty'añtyak baki mi ik'äjñel jiñi yänäl ty'añ tsa'bä ats'ijbulaj che' bajche' ili:

Jiñi kyum choñkol tyi päty chikib yik'oty jko'

Jiñi ktatuch woli tyi päty chikäb yik'oty kchuchu '

Jiñi kyum yäkel tyi päty chikib tyi iyotyoty jko'

- Jiñi la'ts'ijb yom aweñ tyoj-esañlaj its'ijbuñtyel tyi ITYOJ TS'IJBUÑTYEL LAKTY'AÑ CH'OL cha'añ kãñe'laj isujmlel lakty'añ.
- Mi alotye' majlel tyi iyajñib awe'tyel jiñi tyäk'älbä ty'añ chuñkolbä/wolibä/yäkelbä ats'ibuñ majlel.

IWUTY LAKE'TYEL/TROÑEL

Wäle muk'ix ikajel alu' uts'aty ñusañlaj tyi uts'aty'bä juñ jiñi la'troñel/e'tyel tsa'bä ats'ijbuñal yik'oty iyejtyal tsa'bä aboñolaj tyi isujmtyak jiñi tyäk'älbä ty'añ.

- Mi kajel amel karton juñ cha'añ ya' mi alotye' jiñi tyäk'älty'añ tsa'bä ats'ijbuj yik'oty jiñi yänälbä ty'añ tsa'bä asäklaj tyi iyuxchajplel. yänälbä ty'añ kujillbä lajk'añ tyi ty'añ.

TS'ijbuñ wä'i chuki mi kajel lajk'äne'cha'añ mi imejlel kartoñ juñ.

- K'ele jiñi karton juñtyak tsa'bä atyaja tyi iyotyotylel juñ awik'oty api'älob, cha'añ awilañlaj bajche' pätyäl.
- Much'kiñlaj-abä tyi jujuñmojty cha'añ mi apätye'laj kartoñ juñ, cha'añ ya' mi awäk'laj jiñi tsa'bä ats'ijbulaj tyi ityojlel yänälbä ty'añ yik'oty tyäk'älty'añ.
- CHE' tsa'ix amuch'kila-abä, komol kajeñixlaj achajpañ jiñi kartoñ juñ.
- CHE tsa'ix asety'elaj, lu' chajpañlaj ipaty yik'oty iyopol akarton juñ muk'ix ats'islaj tyi chijo mi la abech'e yik'oty puy.

- Wäle tsa'ix ujtyiyety apäty jiñi akartoñ juñ muk'ix achajpañlaj bajche' yilal yom la' sube jiñi la'troñel/e'tyel tsa'bä apätyälaj/amelelaj
- TYi jujunmojtj yom achajpañlaj baki mi ikajel la' päš la' kartoñ juñ.
- Yom la'käye' junk'ej ya' tyi iyotylel k'el juñ. , jiñäxtyo baki yom aña'tyañlaj.

TYijix/tyijikña'mi awu'biñlaj tsa'ixme ujtyiyetylaj amele/ apätye'laj jiñi kartoñ juñ.

JOYK'IÑ E'TYEL CHA'AÑ IPEJKÄÑTYEL JUÑ

AJ IJK'AL

Añbi mi' yälob oñiyi, añbi aj-ijk'al, jiñi aj-ik'al, che'bi yilal bajche' kixtyañuj, weñ añbi itsutsel tyi' pejtyelel iwa'tyälel.

Laktyaty ña'ob, tsa' abi iweñ yiläyob wokol oñi yik'oty iyal p'eñalo'b. Che' säpäkñayix iyik'añ, ya'ixbi lu' año'b tyi imalil iyotyotyob, ma'añixbi majch mi lok'elo'b. Cha'lajtsbi jity'ilo'b icha'añ jiñi ibojtye'lel iyotyotyob, cha'añbi ma'añik mi iyochel jiñi aj-ijk'al, jiñi aj-ijk'al lajkak mi ityuk' majlel cha'añ abi mi k'ux.

TSa'ixbiki kaji lajku'biñ che' jatsakñayix ik', jiñixbi ya' tyälel, muk'abi ikajel lajku'biñ: wijla wijlabi tyi ch'uyu'b, jiñixbi ya' tyilel, imuk'abi iñämel tyi otyotylel isäklañ majki tyok'ej ityukbeñ iyak', muk'abi iñämel ibojboñ ityi' lakotyoty, chä'ächbi junjunp'ej ik'añ mi' cha'leñ. Baki ityaje' alp'eñal, muk'abi iweñ lotyiñ cha'añ mi ityuk'beñ lok'el iyak', jiñ abi cha'añ mach bajñe yom lok'el alp'eñelo'b/alä ch'ityoñ mi yäl laktyaty ña'ob, Che abi tyi/tsa ujtyi mi yälob oñiji/oñiy/wajali.

Yom acha'pejkañlaj ili juñp'ej ty'añ cha'añ mi mejlel aña'tyañlaj bajche' tyi ujtyi oñiji.

TS'ijbuñ chuki tyi/ tsa' aña'tyä ila baki tyi/ tsa' apejkäj:

Säklañ awik'oty awajpäsjuñ yañbä oño'ty'añ tsa'bä ujtyi oñiyi, yom asäklañ tyi junp'ej ts'ijbubilbä juñ.

Bajñel k'elol ñopjuñ

Pejkañ tyi xuk'ul ili abajñel k'elo' ñopoñel, cha'añ mi säp jutyiñ baki awujulixbä aña'tyäbal.

- Mejloñix ktsol tyäk'älty'añ che' bajche isujm Che' walk'ubil.
- TSa'ix jkähnä jiñi yänältyakbä ty'añ añbä tyi kjuñ.
- Mejloñix pejkañ jiñi ñuktyäk'älbä ty'añ tyi kjuñ.
- Mejloñix kpäty jiñi ña'tyiyaj.
- Muk'ix kmejlel ksäklañ tyi iyotyotylel juñ jiñi ty'añ añbä iyänälty'añ.
- Kujil kts'ijbuñ chuki tyi kña'tyäj tyi pejkayaj juñ.
- Mi jk'añ TSolts'ijb
- Mi kpäty jk'aba yik'oty ik'aba kpi'älob.
- Mi jkähn jiñi ty'uñulbä TSolts'ijb.
- TSa'ix jkähnä jiñi iyänältyakbä ty'añ añbä tyi tyäk'al ty'añ.

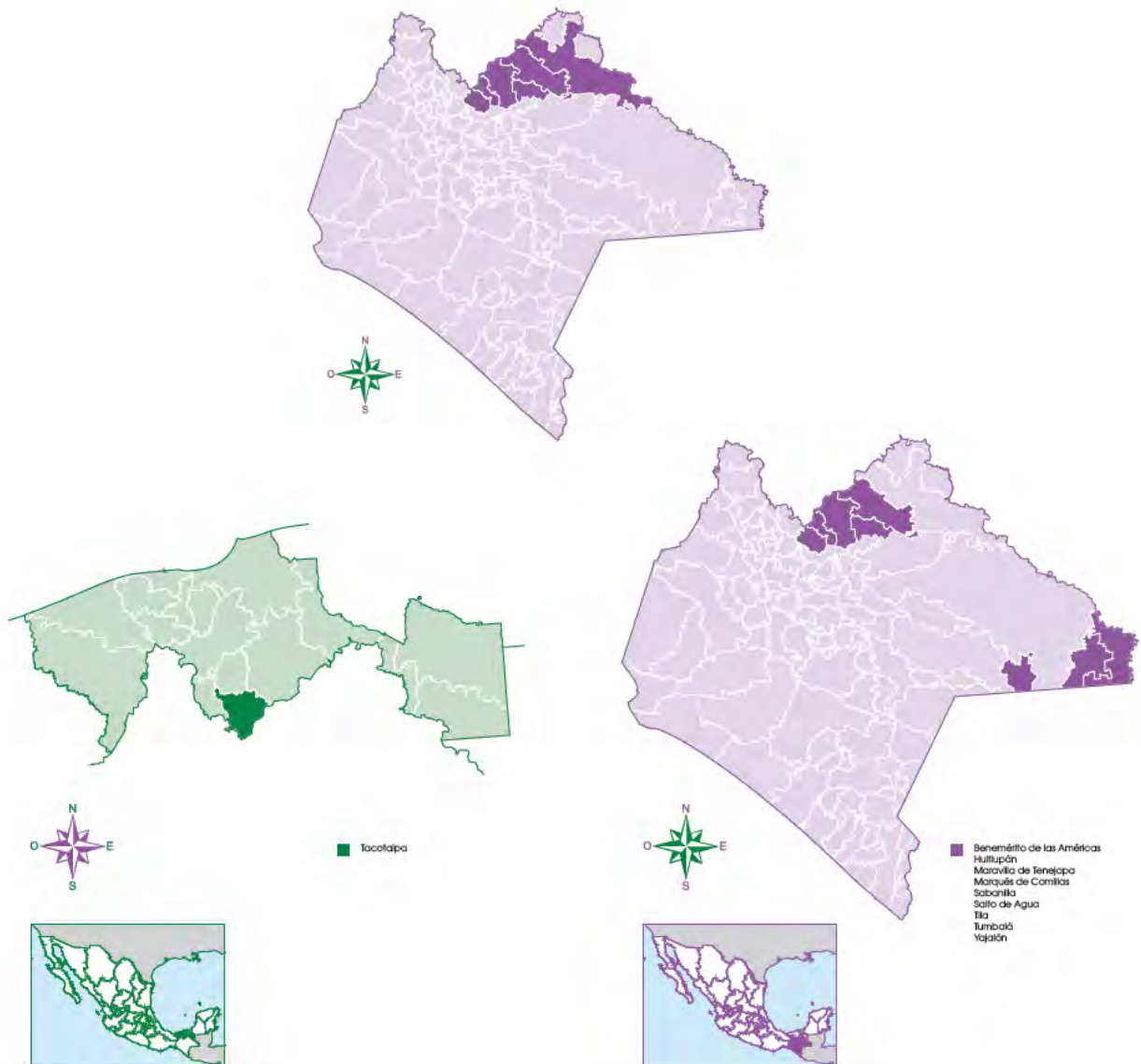
Ñumeñ uts'aty	Weñ uts'aty	Uts'aty

K'ELO'ÑOPBALÄL

Tsa'ix ujtyiyety ak'el tyi cha'mujch'lel ichajpäjib e'tyel, yom akajel amel/apäty ili k'ajtyibeñtyel tyi ityojlel jiñi tsä'ächbä añä'tyä tyi uxp'ej uw/uj.

1.- Boño baki chumulob xCH'olob tyi laktyejklum México

2.- TS'ijbuñ ik'aba jiñi lumtyak baki chumulob jiñi ajCH'ol

ob: _____

3.- TS'ijbubeñ ik'aba ili iyejtyaltyak jaychajpki tyi yãñalty'añ mi iyäjlel.

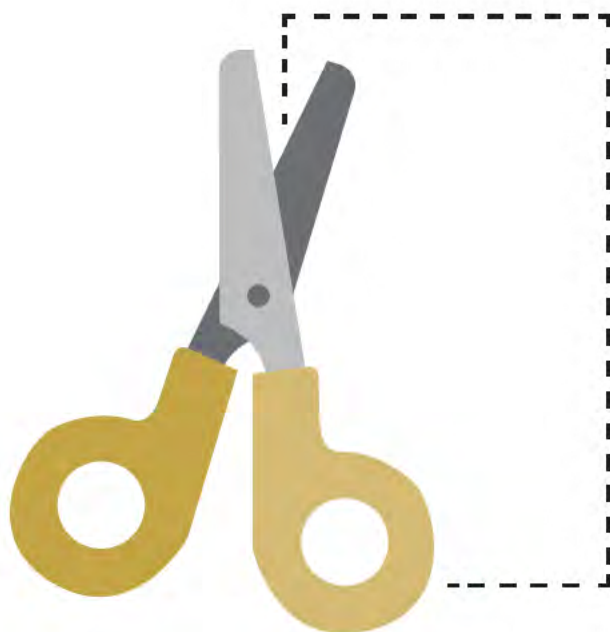
			

ITS'ÄKTYÄYI'B

SE'TY'EJUÑTYAK

R1

<p>Ts'ijbuñ tyäk'äl ty'añ tyi ityojlel waj</p>	<p>K'äyiñ junp'ej k'ay</p> <p style="text-align: center;">-</p>	<p>We'el muk'bä iyäk'ob tyi pañtye'</p>	<p>Japbilbä mi iyäk'eñob: ch'ili' kākāw alä bakibä</p> <p>Tyijikna mi awu'biñ, ma'añ chujyies yom acha'leñ/ wäl</p> <p style="text-align: center;">-</p>
<p>Chuki ik'aba' jiñi yopol muk'bä ik'eñob cha'añ ipätyo' pañtye'</p> <p style="text-align: center;">+</p>	<p>Su'beñ juntyikil api'äl its'ijbuñ ik'aba nich tye'</p>	<p>Ak'ä tyi tse'ñal jiñi api'äl tyi tse'eñtyikbä ty'añ</p>	<p>ts'ijbuñ junp'ej tyäk'äl ty'añ tyi ityojlel alaxax,ja'as</p>
<p>Alä chukoch mi imelob jiñi k'iñilel xchämelob/ xsajtyelob</p>			
<p>Alä chuki tyi wutye' muk'bä aweñ mulañ yik'oty ts'ijbubeñ ik'aba'</p>	<p>Ts'ijbubeñ bakibä bälñäk'äl muk'bä aweñ mulañ</p>	<p>Ts'ijbuñ tyäk'äl ty'añ tyi ityojlel sik'äb</p> <p style="text-align: center;">+</p>	<p>Ts'ijbubeñ jop'ej ik'aba chuki muk'bä iyäjk'el tyi pañtye'</p>

R2

ITSA'IX!

	Wuty yik'oty pimeltyak	Chukiyestyak	Chañbajlum yik'oty bi'tyi chañil pañil.	Ñuki tye'tyak yik'oty matye'eltyak	Ja'bilbã yik'oty bãñãk'tyak	Jayp'ej tyi ipejtye!el
S	Sik'ãb	Si'	sip			3

R3

R4

R5

Otyotylel

AjTSo'

Ixim

Pukuchejelo'

Tyi itye'

Lakña'

Iyal

Ik'bätyal muty

A'bälel

Sa'

R6

ili

iyal

xña'muty

ibãñuk

isäklañ

CHonkol

xk'aläl

jiñi

imäk'

CHonkol

alaxax

tyi

Woj

CHonkol

ili

tsi'i

Chokol

uk'el

ili

tyi

alob

R7

Jaläl

Amäy

Ñi'uk'

CH'ijch'um

CH'ojyel

TYejchel/p'ixel

Ak'xi'

Wachiñ

Xajlel

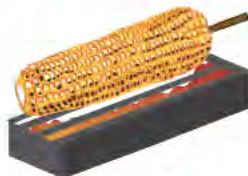
TYuñ

CHijmay

Me'

Luty

CH'ek'aj

Mol

Sijomil

Buk'u

Mäsañ

Mili

Yä'tsa

Bajluñtye'

Tyu'ts

Majlel

Sajmoñix

P'ump'uñ

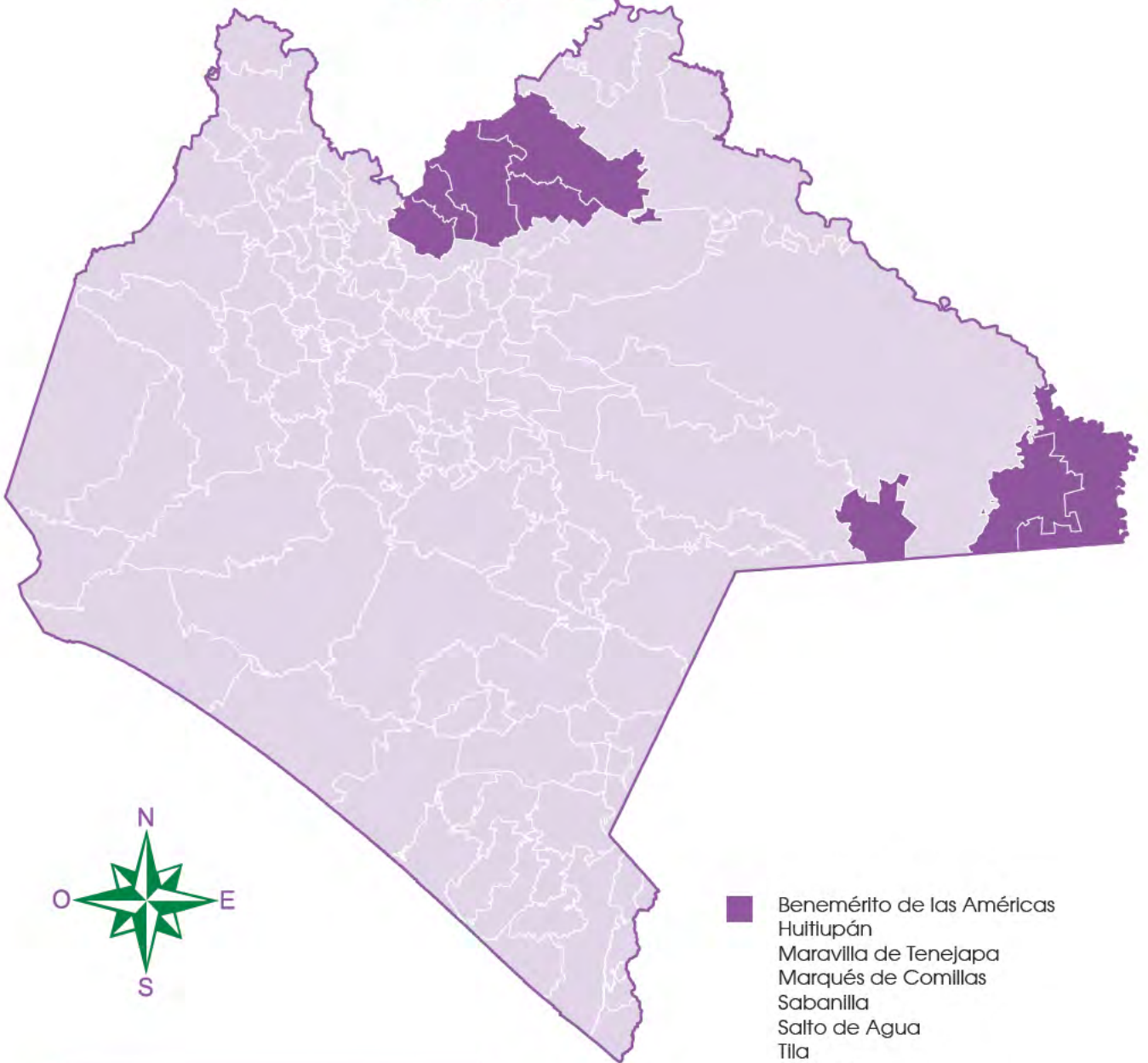
O'bol

Wech

I'b

CH'OL

- Benemérito de las Américas
- Huitiupán
- Maravilla de Tenejapa
- Marqués de Comillas
- Sabanilla
- Salto de Agua
- Tila
- Tumbalá
- Yajalón

■ Tacotalpa

TSIK TYI CH'OL

Junp'ej	(1)	Lujunp'ej icha'ak'al	(30)
Cha'p'ej	(2)	Junlujunp'ej ich'ak'al	(31)
Uxp'ej	(3)	Lajchänp'ej icha'k'al	(32)
Chänp'ej	(4)	Uxlujunp'ej icha'k'al	(33)
Jo'p'ej	(5)	Chänlujunp'ej icha'k'al	(34)
Wäkp'ej	(6)	Jo'lujunp'ej ich'ak'al	(35)
Wukp'ej	(7)	Wäklujunp'ej ich'ak'al	(36)
Waxakp'ej	(8)	Wuklujunp'ej icha'k'al	(37)
Bolomp'ej	(9)	Waxaklujunp'ej icha'k'al	(38)
Lujunp'ej	(10)	Bolonjunp'ej icha'k'al	(39)
Junlujunp'ej	(11)	Cha'k'al	(40)
Lajchänp'ej	(12)	Junp'ej iyuxk'al	(41)
Uxlujunp'ej	(13)	Chap'ej iyuxk'al	(42)
Chänlujunp'ej	(14)	Uxp'ej iyuxk'al	(43)
Jo'lujunp'ej	(15)	Chänp'ej iyuxk'al	(44)
Wäklujunp'ej	(16)	Jo'p'ej iyuxk'al	(45)
Wuklujunp'ej	(17)	Wäkp'ej iyuxk'al	(46)
Waxäklujunp'ej	(18)	Wukp'ej iyuxk'al	(47)
Bolomlujunp'ej	(19)	Waxäkp'ej iyuxk'al	(48)
Junk'al	(20)	Bolomp'ej iyuxk'al	(49)
Junp'ej icha'k'al	(21)	Lujunp'ej iyuxk'al	(50)
Chap'ej icha'k'al	(22)	Junlujunp'ej iyuxk'al	(51)
Uxp'ej icha'k'al	(23)	Lajchänp'ej iyuxk'al	(52)
Chänp'ej icha'k'al	(24)	Uxlujunp'ej iyuxk'al	(53)
Jo'p'ej icha'k'al	(25)	Chänlujunp'ej iyuxk'al	(54)
Wäkp'ej icha'k'al	(26)	Jo'lujunp'ej iyuxk'al	(55)
Wukp'ej icha'k'al	(27)	Wäklujunp'ej iyuxk'al	(56)
Waxäkp'ej icha'k'al	(28)	Wuklujunp'ej iyuxk'al	(57)
Bolomp'ej icha'k'al	(29)	Waxäklunjunp'ej iyuxk'al	(58)

Bolomlujunp'ej iyuxk'al	(59)
Uxk'al	(60)
Junp'ej ichänk'al	(61)
Chap'ej ichänk'al	(62)
Uxp'ej ichänk'al	(63)
Chänp'ej ichänk'al	(64)
Jo'p'ej ichänk'al	(65)
Wäkp'ej ichänk'al	(66)
Wukp'ej ichänk'a	(67)
Waxäkp'ej ichänk'al	(68)
Bolonp'ej ichänk'al	(69)
Lujunp'ej ichänk'al	(70)
Junlujunp'ej ichänk'al	(71)
Lajchänp'ej ichänk'al	(72)
Uxlujunp'ej ichänk'al	(73)
Chänlujunp'ej ichänk'al	(74)
Jo'lujunp'ej ichänk'al	(75)
Wäklujunp'ej ichänk'al	(76)
Wuklujunp'ej ichänk'al	(77)
Waxäklujunp'ejichänk'al	(78)
Bolonlujunp'ej ichänk'al	(79)
Chänk'al	(80)
Junp'ej ijo'k'al	(81)
Cha'p'ej ijo'k'al	(82)
Uxp'ej ijo'k'aal	(83)
Chänp'ej ijo'k'al	(84)
Jo'p'ej ijo'k'al	(85)
Wäkp'ej ijo'k'al	(86)
Wukp'ej ijo'k'al	(87)

Waxäkp'ej ijo'k'al	(88)
Bolomp'ej ijo'k'al	(89)
Lujunp'ej ijo'k'al	(90)
Junlujunp'ej ijo'k'al	(91)
Lajchänp'ej ijo'k'a	(92)
Uxlujunp'ej ijo'k'al	(93)
Chänlujunp'ej ijo'k'al	(94)
Jo'lujunp'ej ijo'k'al	(95)
Wäklujunp'éj ijo'k'al	(96)
Wuklujunp'éj ijo'k'al	(97)
Waxäklujunp'ej ijo'k'al	(98)
Bolomlujunp'ej ijo'k'al	(99)
Jo'k'al	(100)

Arcos, M. (1999). *Juñ Chälbilbä tyi lakty'añ CH'ol. Libro de literatura en lengua CH'ol de Chiapas.* México: SEP-DGEI. Consultado el 2 de agosto de 2018 en: <https://libros.conaliteg.gob.mx/content/restricted/libros/carrusel.jsf?idLibro=1636#page/1>

_____ **(2016).** *Päso'k'eljuñ tyi lakty'añ CH'ol ityejchibal ñopk'ējuñ. Ik'eljuñ Ñaxañ xchumtyälo'b.* México.

Consejo Estatal para las Culturas y las Artes de Chiapas (2015). *Juñ cha'añ ts'ijbuñtyel.* México: CELALI.

Instituto Nacional para la Educación de los Adultos (1996). *Kuñ cha'añ tyi pejkäntyel yik`ojty tyi ts'ijbuñtyel.* México: INEA.

Jiménez, E. (2007). *Säkläji'b ty'añ CH'ol.* México: Secretaría de Educación del Estado de Chiapas.

_____ **(2011).** *Its'ijbuñtyel ña'alty'añ CH'ol, junmojty.* México: Secretaría de Educación del Estado de Chiapas-DGEI.

_____ **(2013).** *Its'ijbuñtyel ña'alty'añ CH'ol. Cha'mojty.* México: INALI. Consultado el 2 de agosto de 2018 en: https://site.inali.gob.mx/pdf/gramatica_chol.pdf

López, R., et al. (2002). *Vocabulario CH'ol-español.* México: DGEI.

_____ **(2010).** *Yejtyal tsolts'ijb CH'ol.* México: Secretaría de Educación del Estado de Chiapas.

_____ **(2011).** *Ityoj ts'ijbuñtyel lakaty'añ CH'ol. Norma de escritura de la lengua CH'ol.* México: INALI. Consultado el 2 de agosto de 2018 en: https://site.inali.gob.mx/pdf/norma_chol.pdf

Meneses, D. (1994). *Lakty'añ CH'ol. Lengua chol Chiapas y Tabasco: primer grado.* México: SEP.

_____ **(1994).** *Lakty'añ CH'ol. Lengua chol Chiapas y Tabasco: segundo grado.* México: SEP.

Montejo, B. (1999). *Ña'alty'añ CH'ol.* México: Secretaría de Educación del Estado de Chiapas-DGEI.

Pérez, E. (2014). *Proyecto de investigación de prácticas sociales de lenguaje SE-DEI-UNICH. Descripción de prácticas culturales y sociales de lenguaje de la Comisión Maya-CH'ol.* México: UNICH.

CH'OL
IJUÑ ALP'EÑEL
ICHAK'ÄJKLEL

Se imprimió por encargo de la Dirección General de Educación Indígena a través de la Comisión Nacional de los Libros de Texto Gratuitos.

SEP
SECRETARÍA DE
EDUCACIÓN PÚBLICA

ESTADOS UNIDOS MEXICANOS

The bottom of the page features a white rectangular box containing the official logos. On the left is the logo for the Secretaría de Educación Pública (SEP), consisting of the acronym 'SEP' in a bold, serif font, with 'SECRETARÍA DE EDUCACIÓN PÚBLICA' in a smaller, sans-serif font below it. To the right of the SEP logo is the Mexican National Seal, which depicts an eagle perched on a cactus with a snake coiled around its neck, surrounded by a circular border with the text 'ESTADOS UNIDOS MEXICANOS'.

2